

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного приватного, комерційного та цивільного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЕКОНОМІЧНОЇ
КОНКУРЕНЦІЇ**

Студентки 2 курсу, 6м група
спеціальності 081 «Право»
спеціалізації «Комерційне
право»

Бруханської О.В.

Науковий керівник
к. е. н., доцент

Бугаєнко Н.М.

Гарант освітньої програми
д. ю. н., професор

Бакалінська О.О.

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-правові засади захисту економічної конкуренції в Україні	
1.1 Поняття економічної конкуренції.....	8
1.2 Система захисту економічної конкуренції.....	17
1.3 Законодавчі засади захисту економічної конкуренції в Україні.....	23
РОЗДІЛ 2. Характеристика окремих порушень конкурентного законодавства	
2.1 Антиконтурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання.....	33
2.2 Зловживання монопольним становищем.....	39
2.3 Антиконтурентні дії органів влади, місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління і контролю.....	45
РОЗДІЛ 3. Попередження і припинення порушень конкурентного законодавства	
3.1 Процесуальні засади припинення порушень конкурентного законодавства.....	51
3.2 Система санкцій за порушення конкурентного законодавства.....	56
3.3 Шляхи вдосконалення організаційно-правового механізму захисту економічної конкуренції в Україні.....	66
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогоднішній день розвиток економіки дійшов такого рівня, коли її складно уявити без існування конкуренції, яка забезпечує формування здорового ринкового середовища.

Здебільшого, наявність конституційних гарантій захисту конкуренції, є ключовим елементом державного регулювання ринкових відносин в Україні. Внаслідок вжитих державою протягом останніх років правових та організаційних заходів, в державі створено умови для практичної реалізації положень Конституції України щодо забезпечення захисту конкуренції у підприємницькій діяльності, запобігання зловживанню монопольним становищем на ринку, неправомірному обмеженню конкуренції та недобросовісній конкуренції. Відповідно чому, на сьогоднішній день більш врегульовано судовий процес з питань економічної конкуренції в Україні.

Правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції та обмеження монополізму в господарській діяльності передбачені у Законі України «Про захист економічної конкуренції». Це підтверджує стаття 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції», державна політика у сфері розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму в господарській діяльності, здійснення заходів щодо демонополізації економіки, фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, консультативної та інших видів підтримки суб'єктів господарювання, що сприяють розвитку конкуренції, здійснюється органами державної влади, органами місцевого самоврядування й органами адміністративно-господарського управління та контролю.

Умови ринкової економіки різко змінює монополія. Виникає ситуація, коли частка продавців зменшується настільки, що кожен із них уже в змозі вплинути на загальний обсяг пропозиції, а тому і на ціну продукту, що продається. Важливо усвідомлювати, що складний, багаторівневий і загальний характер монополізації можна подолати лише за допомогою багатопланової системи

заходів і послідовної роботи, що базується на спеціальній програмі. Реалізувати її можна лише за активного втручання відповідних органів держави.

Чесна і добросовісна конкуренція є формою реалізації принципу справедливості в господарській діяльності, природним правом та провідною ідеєю, що закладена в основу соціально-економічного розвитку держави, так і окремого суб'єкта господарювання. Добросовісна конкуренція в сучасному господарському обороті дозволяє врахувати та узгодити різноспрямовані інтереси учасників ринку, споживачів, держави та досягти необхідного компромісу при їх реалізації.

Конкуренція виникла одночасно із товарним виробництвом, і згодом вона перетворилася в основу ринкового стимулювання суспільного виробництва. До середини 19 століття широкий розвиток отримав ринок із вільною конкуренцією, який не регулювався державою. Такий ринок діяв на товаровиробників виключно через механізм попиту і пропозиції та коливання цін, постійно примушуючи рахуватися із вимогами споживачів, вдосконалювати якість, підвищувати виробництво праці, розширювати виробництво, знижувати витрати.

Тому, у зв'язку із накопиченням капіталу виникли монополії, які намагалися отримати економічні переваги за рахунок зловживань своїм становищем. І саме це обумовило необхідність у державному регулюванні конкурентного середовища.

Конкурентна боротьба в умовах сьогодення активно використовує науково-технічний прогрес з метою прискорення розвитку високого суперництва, а особливо у сфері впровадження новітніх досягнень техніки і технологій. Як на внутрішніх так і на зовнішніх ринках. Україна, будучи країною з відкритою економікою, використовує механізми регулювання державної економіки з урахуванням власних соціально-економічних перетворень. Головним спрямуванням такого регулювання стає підтримка функціонування внутрішніх

ринкових механізмів, зокрема конкуренції. Конкуренція виступає фундаментальним елементом ринку, завдяки якому досягається збалансованість між попитом і пропозицією, а в цілому – між суспільними потребами і виробництвом.

Дії влади щодо подолання відставання її організації на сучасних ринкових принципах мають бути спрямовані на формування реального конкурентного середовища та на його захист. Для виконання цих завдань необхідно чітко уявляти об'єкт, на який спрямований вплив держави, бажаний результат та можливі шляхи його досягнення.

Проблема державного регулювання ринкової конкуренції є досить актуальна при сучасній економічній ситуації. Серед сучасних вітчизняних дослідників, які внесли значний вклад у розвиток теорії конкурентного права важливо зазначити таких як: О.О. Бакалінська, Т.М. Борисова, О. В. Безух, Г.С. Беседіна, З.С. Варналій, А.І. Ігнатюк, В. С. Кулішенко, та інші.

Мета та завдання дослідження. Метою є розкриття правового регулювання економічної конкуренції в Україні та визначення основних недоліків конкурентного законодавства України. **Завданнями** дослідження кваліфікаційної роботи є:

- аналіз чинного законодавства України, що регулює порядок застосування економічної конкуренції;
- розкриття поняття і сутності «економічна конкуренція»;
- на основі аналізу літературних даних визначити, які існують підходи до визначення особливостей правового регулювання економічної конкуренції в Україні;
- дослідження антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання за законодавством України;
- визначення основних підстав зловживання монопольним становищем;
- встановлення підстав застосування та різновид санкцій за порушення конкурентного законодавства;

- передбачення шляхів вдосконалення конкурентного законодавства в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають в процесі забезпечення формування, розвитку і захисту економічної конкуренції в Україні.

Предметом дослідження є правове регулювання відносин економічної конкуренції.

Методи дослідження. При написанні випускної кваліфікаційної роботи було використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання правових явищ. В основу дослідження покладено діалектичний, системно-структурний, порівняльно-правовий та історичний методи. Було проведено аналіз законодавства задля чіткого розуміння поставленої проблеми та подальшого її вирішення. Аби отримати єдине ціле та вивести єдиний висновок застосовувався синтез роботи. Метод аналогії підвів до логічного висновку через який було висвітлено всі пропозиції для подальшого захисту економічної конкуренції. За допомогою системного підходу досліджування, теоретично було розглянуто систему економічної конкуренції. Одним із ключових методів роботи став метод порівняння, що сприяв встановленню схожостей та відмінностей у законодавстві України та у теоретичному розумінні об'єкта дослідження. Використання історичного методу дозволило вивчити історію розвитку та становлення економічної конкуренції, який склався в процесі будування економічного ринку в цілому. Використання перелічених методів дозволило належним чином аргументувати зроблені висновки.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та методичних рекомендацій щодо удосконалення захисту конкуренції в Україні.

Від стану господарських відносин у державі залежить насамперед стан економічних та соціальних відносин, тому важливим є дослідити економічну конкуренцію не тільки у теоретичному аспекті, а й у практичному.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні законодавчих механізмів для регулювання правових відносин економічної конкуренції. Зібраний матеріал та узагальнення можуть бути використані під час викладання спецкурсів та лекцій у вищих навчальних закладах.

Публікація. Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Правове регулювання економічної конкуренції в Україні», що опублікована у збірнику наукових статей «Правове забезпечення підприємницької діяльності» Частина 2. – К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2018. – С. 124-128

Структура випускної кваліфікаційної роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів та дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 88 сторінки друкованого тексту, список використаних джерел складає 100 джерел на 11 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ

1.1 Поняття економічної конкуренції

Конкурентні відносини виникають на всіх ланках функціонування господарського обороту: під час реклами; у процесі вибору суб'єктами господарювання контрагентів–постачальників комплектувальних унікальних технологій, ін.; при збуті товарів споживачами та їх післяпродажу.

Становлення економічної конкуренції пішло від зіткнення інтересів товаровиробників (яке у свою чергу було неминуче, оскільки породжувалась наявність великої кількості дрібних виробників товарів, обмеженістю виробничих ресурсів), які в свою чергу прагнули отримати максимальний дохід від споживачів. Створення конкуренції серед суб'єктів господарювання того часу, сприяло використуванню різні методів які впливали на конкуренцію. Наприклад таких як, обмеження продажу товарів та ввозу їх на певні території та обмеження професійної діяльності товаровиробників.

З давніх часів людство розвивалося завдяки конкуренції в будь-якій галузі: економіці, політиці, побуті тощо. Незважаючи на різні трактування терміну, конкуренція всюди виступає як один і той самий вид діяльності, а саме у вигляді взаємозв'язків і боротьби між суб'єктами господарської діяльності для створення найкращих цін на товари і послуги для підвищення попиту на запропоновані блага [35, с. 113].

Сьогодні конкуренція є особливим типом діяльності та, на думку І.А. Савченко, визначається як особливий рід правових відносин між конкретними суб'єктами господарювання, що виникають у зв'язку з виробництвом і обміном товарів чи послуг у межах конкретного конкурентного

середовища або за умов зацікавленості суб'єктів певними економічними ресурсами [80].

Україна за роки своєї незалежності, завдяки реалізації конкурентної політики, пройшла шлях від планово-адміністративної системи господарювання до держави з ринковою економікою. У державі сформовано вітчизняне законодавство про захист економічної конкуренції, яке є одним із найголовніших механізмів забезпечення економічного зростання та реалізації цілей і завдань сучасної конкурентної політики. Однак, унаслідок поглиблення економічних перетворень і активізації інтеграційних процесів, усе актуальнішими стають питання правового забезпечення розвитку конкурентних відносин, удосконалення правового захисту суб'єктів господарювання та споживачів від недобросовісної конкуренції. Тому захист конкурентних дій за допомогою різноманітних заходів впливу є важливою функцією держави, значення якої постійно зростає [100, с. 194].

Закон України «Про захист економічної конкуренції» посідає виняткове місце серед інших об'єктивних економічних законів функціонування ринкового механізму. Означений закон діє через попит, пропозицію та ринкову ціну, за допомогою якої забезпечує збалансоване співвідношення між суб'єктами господарювання і органами Антимонопольного комітету України, та між суспільними потребами і суспільним виробництвом. Конкуренція є визначальним фактором впорядкування цін та стимулом для розвитку інноваційних процесів, та одночасно механізмом витіснення з господарського обороту суб'єктів господарювання, які слугують до появи недобросовісної конкуренції. Інакше кажучи, основними функціями конкуренції у ринковій економіці є функції: регулювання, мотивації, розподілу та контролю.

Центральним поняттям, що виражає сутність ринкових відносин у сучасному суспільстві, є поняття конкуренції. У науці і практиці існують різні підходи до визначення сутності економічної конкуренції. Деякі з них мають

важливе значення для будування теоретичного розуміння економічної конкуренції [38, с. 103].

Зокрема, деякі науковці на теоретичному рівні визначають поняття конкуренції так:

- Г.Л. Азоев під конкуренцією розуміє суперництво на будь-якому полі діяльності між окремими юридичними або фізичними особами (конкурентами), зацікавленими в досягненні однієї мети. З точки зору підприємства такою метою є максимізація прибутку за рахунок завоювання переваг споживачів [17, с. 35].

- А.Ю. Юданов визначає конкуренцію, як боротьбу фірм за обмежений платоспроможний попит споживачів, яка ведеться ними на доступних сегментах ринку [97, с. 46].

- Американські економісти К.Р. Макконел та С.Л. Брю розглядають конкуренцію як особливу ситуацію на ринку, яка характеризується двома факторами (наявністю на ринку великої кількості незалежних покупців і продавців конкретного продукту або ресурсу; свободою для покупців та продавців входити на ті чи інші ринки та залишати їх) [72].

Отже, можна зазначити, що конкуренція – це найважливіша ланка всього ринкового господарства. Стимулом, що спонукає людину до конкурентної боротьби, прагнення перевершити суперників [59, с. 31].

Законодавство про захист економічної конкуренції України на сьогодні представлене наступними основними нормативними актами: Конституцією України; Господарським кодексом України; Законом України: «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про природні монополії», підзаконними нормативними актами: «Правила розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції» та інші.

Законодавство визначає поняття економічна конкуренція, як змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням

переваг над іншими суб'єктами господарювання, можливість вибрати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку. Дане поняття чітко визначено у Законі України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року [6].

Конкуренція як базовий механізм ринкових відносин примушує підприємців змагатися один з одним і тим самим сприяти досягненню найвищих результатів. Основним змістом конкуренції є якнайповніше задоволення потреб населення, свобода доступу на різноманітні ринки, здешевлення продукції та підвищення її якості тощо. Вона не дозволяє економічній владі концентруватись в одних руках, перешкоджає зловживанню такою владою і забезпечує відкритість ринків [47, с. 8]. Саме ці дії спонукають суб'єктів господарювання забезпечувати працюючий режим конкуренції в Україні, та створювати добросовісну конкуренцію ринку.

Учасниками відносин у сфері економічної конкуренції є кілька категорій осіб. Це, перш за все, виробники продукції, товарів, робіт, послуг; споживачі; та особи, що регулюють відносини у сфері конкуренції. Виділяють дві категорії осіб:

1. Ті, що мають відповідні повноваження та діють з метою підтримання конкурентного середовища, попередження та недопущення негативних проявів конкуренції та монополізму, накладання на порушників передбачених законом санкцій.

2. Особи, що, маючи ринкову владу, диктують іншим учасникам ринку та споживачам свої умови доступу на ринок та/або реалізації товарів [28, с. 86].

Перша категорія осіб (уповноважені органи держави) діє в інтересах суспільства. Друга - у власних інтересах і нерідко на шкоду економічній конкуренції, що зумовлює встановлення відповідних обмежень [28, с. 87].

Антимонопольно-конкурентна політика, яку здійснюють компетентні державні органи, спрямована на створення оптимального конкурентного

середовища діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх взаємодії на умовах недопущення проявів дискримінації одних суб'єктів іншими, насамперед у сфері монопольного ціноутворення та за рахунок зниження якості продукції, послуг, сприяння зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки.

Основними складовими конкуренції, які знаходяться в епіцентрі уваги держави, є:

1. Конкуренція між вітчизняними суб'єктами господарювання;
2. Конкуренція між вітчизняними та іноземними суб'єктами господарювання у межах національного ринку;
3. Конкуренція між вітчизняними та іноземними суб'єктами господарювання на міжнародних ринках [64, с. 132].

У свою чергу, кожен складову конкуренції можна поділити на два різновиди: внутрішньогалузеву та міжгалузеву конкуренцію.

Внутрішньогалузевою є конкуренція між виробниками, що належать до однієї галузі виробництва, виробляють і реалізують однакові товари, що задовольняють ту саму потребу, але мають відмінності у виробничих затратах, якості, ціні, тощо. Це конкуренція за найвигідніші умови виробництва, за розширення ринків збуту своїх товарів, за одержання найбільшого прибутку на вкладений капітал. Така конкуренція сприяє розвитку даної галузі, оновленню її виробничого апарату, поліпшенню кількісних і якісних результатів роботи [39, с. 216].

Міжгалузевую є конкуренція між товаровиробниками різних галузей виробництва за вигідніше вкладання капіталу і привласнення більшого прибутку. Така конкуренція сприяє міжгалузевому переливу капіталу і переміщенню ресурсів, засобів виробництва і робочої сили в ефективніші галузі й сфери виробництва і робочу силу [39, с. 220].

Істотними ознаками економічної конкуренції як об'єкта державного контролю є:

1. Сукупність економічних та інших похідних відносин, які складаються не лише між суб'єктами господарювання та споживачами товарів, робіт та послуг, а й органами державної влади та управління. Саме наявність третього суб'єкта - публічної адміністрації, яка здійснює спрямування зазначених економічних відносин відповідно до завдань державної економічної політики, а також захист економічної конкуренції, інші передбачені законодавством дії, є важливою ознакою, що характеризує економічну конкуренцію як об'єкт державного контролю;

2. Спрямування та координація відносин економічної конкуренції здійснюється публічною адміністрацією у відповідності до завдань, що закладені у чинному законодавстві про захист економічної конкуренції, а також відповідно до державних програм економічного розвитку;

3. Економічна конкуренція як об'єкт державного контролю - це такий стан відносин між зазначеними вище суб'єктами, за якого забезпечується максимальна наближеність таких відносин до ідеальної ринкової конкуренції, а також гарантування рівного доступу усіх суб'єктів господарювання до ринку та забезпечення їм рівних можливостей пошуку власного споживача, збуту товару чи надання послуги та отримання прибутку;

4. Економічна конкуренція як об'єкт державного контролю є також відносинами, що у своєму кінцевому результаті виконують завдання захисту прав споживачів, що досягається за допомогою прагнення виробника чи постачальника (суб'єкта господарювання) максимально задовольнити потреби споживача, адже за наявності вільної економічної конкуренції саме зазначений чинник є одним із визначальних для перемоги у економічній конкуренції, «завоювання» ринку та отримання належного прибутку;

5. Економічна конкуренція як об'єкт державного контролю, крім того, спрямована на виконання загального та суспільно важливого завдання - «над завдання» - розвиток продуктивних сил суспільства, можливість самореалізації

завдяки здійсненню підприємницької діяльності на рівних умовах, а також розвиток науково-технічного прогресу [15].

Економічна конкуренція можлива лише за умов збалансованого поєднання приватних інтересів її учасників і публічних інтересів - щодо дотримання прав та законних інтересів споживачів, держави як організатора господарського життя в суспільстві, територіальних громад щодо екологічної безпеки виробництва тощо [27, с. 117].

Лише за цієї умови, що вимагає від усіх учасників ринкових відносин добросовісної поведінки у сфері господарювання, можлива реальна конкуренція і, відповідно, її позитивний вплив на економіку та добробут споживачів. Проте частина учасників економічної конкуренції з метою отримання максимального рівня прибутку ігнорують і навіть грубо порушують права та законні інтереси інших осіб - як публічні, так і приватні (окремих учасників відносин у сфері економічної конкуренції) [27, с. 289].

Тим самим, можна зазначити, що економічна конкуренція за своєю суттю - це існуюча у трьох вимірах економічна категорія, яку можна характеризувати як:

1. Принцип функціонування та розвитку ринкової економіки та формування і перерозподілу попиту і пропозиції, що полягає у можливості рівного доступу усіх суб'єктів господарювання до ринку, відсутність контролю за ринком з боку єдиного суб'єкта господарювання та встановлення ним своїх правил та єдино правильної пропозиції, за допомогою чого забезпечується вільне змагання між суб'єктами господарювання за отриманий прибуток та ринок збуту, а також вільний вибір товару чи послуги споживачем за ринково обґрунтованими та прийнятними цінами;

2. Змагання суб'єктів господарювання щодо застосування різних економічних, інформаційних, технологічних, наукових, кадрових чи інших (у межах законодавства, а також звичаїв ринку) важелів, які в цілому характеризуються як процес забезпечення власних ринків збуту товару чи

послуги, доступу до ринку, а також, як наслідок, створення покупцю можливості вибору товару, продукту чи послуги на вигідних умовах, які задовольняють його потреби;

3. Внутрішні відносини, які складаються всередині суб'єкта господарювання, що полягають у впровадженні процесу технологічного удосконалення, контролю з якістю продукції чи послуги, оптимізації кадрового складу тощо, та виникають з приводу забезпечення змоги зазначеного суб'єкта надавати актуальний товар, продукт чи послугу на ринку та конкурувати з іншими суб'єктами господарювання, отримуючи можливість збуту зазначеного товару, продукту чи надання послуги та отримання відповідного продукту [85].

Саме ці характеристики економічної конкуренції, пояснюють працюючу конкуренцію на ринку, яка своїми діями створює вибір товару споживачам та активну товарну конкуренцію виробникам.

Підсумовуючи вище сказане, необхідно зазначити, що економічна конкуренція - це процес, у якому реалізуються правовідносини уповноважених органів держави, суб'єктів господарювання й споживачів на підставі узгоджених з усіх напрямів економічної політики держави правових норм, які мають за мету створювати певний стан товарного ринку, за яким суб'єкти господарювання мають безперешкодний доступ до ринку та його ресурсів, спроможності виробляти товар певної якості, вільно встановлювати на нього справедливую ціну, а споживачі для задоволення власних потреб мають можливість свідомо вибирати між товарами кількох продавців. Держава, здійснюючи економічний та соціальний вплив на конкуренцію у ринкових відносинах, здійснює і правовий вплив, шляхом якого є використання повноважень з питань розробки правових інструментів регулювання господарських відносин.

Протягом кількох десятиліть висловлюються ідеї про створення та розвиток міжнародного антимонопольного права. Усвідомлюється необхідність

обмежити й контролювати акти недобросовісної конкуренції, а також потреба й встановленні певних мінімальних стандартів антимонопольного регулювання.

Залежно від того, чи розглядається конкуренція зі статистичних або динамічних позицій, держави-члени Європейського Союзу застосовують різноманітні моделі її правового захисту. Сучасне конкурентне право Європейського Союзу багато в чому сприяло цій моделі, включаючи в себе заходи як заборono-захисного, так і заохочувального характеру [91, с. 167].

Конкурентне право Європейського Союзу базується на інструментальних концепціях права, відповідно до яких останнє розглядається одночасно як засіб захисту конкуренції та фактор стійкості економічного розвитку Європейського Союзу та його членів. Особливості застосування антимонопольних заходів у Європейському Союзі обумовлюються прагненням забезпечити ефективний економічний розвиток держав-членів ЄС. Крім цього, фактором, що робить визначальний вплив на правозастосування в цій сфері, є соціальна політика й необхідність уникнути серйозних соціальних витрат, здатних перевищити позитивний ефект від дії ринкових механізмів, під час застосування антимонопольних заходів [91, с. 170].

Отже, виходячи із визначення поняття та основних теоретичних аспектів економічної конкуренції, можна зазначити, що законодавство про захист економічної конкуренції спрямоване на:

1. Встановлення правил добросовісної поведінки у сфері господарювання та заборону недобросовісної конкуренції у всіх її можливих проявах;
2. Забезпечення ринкової рівноваги шляхом припинення зловживання монопольним становищем, становлення контролю за економічною концентрацією;
3. Регулювання сфер природної монополії.

1.2 Система захисту економічної конкуренції

Державна політика у сфері економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності та захисту суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції здійснюється уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування [93, с. 53].

При визначенні моделі систематизації й уніфікації норм конкурентного законодавства варто зважати на те, що хоча більшість норм конкурентного законодавства має господарсько-правову природу з огляду на відносини, що їх регулюють, функціональність конкурентного законодавства передбачає потребу регулювання конкурентних відносин нормами цивільного, адміністративного і навіть кримінального права, а за таких умов систематизація й уніфікація норм конкурентного права не може відбуватися відокремлено від відповідних процесів, що здійснюються у цих галузях законодавства [21, с. 84].

Правову основу системи захисту економічної конкуренції становлять Конституція України та Закони України «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист економічної конкуренції» та «Про захист від недобросовісної конкуренції». Центральне місце в системі захисту економічної конкуренції України посідає Антимонопольний комітет України, який здійснює контроль за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції [15].

Антимонопольно-конкурентна політика, яку здійснюють компетентні органи, спрямована на створення оптимального конкурентного середовища діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх взаємодії на умовах недопущення проявів дискримінації одних суб'єктів іншими, насамперед у сфері монопольного ціноутворення та за рахунок зниження якості продукції, послуг, сприяння зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки [5].

Захист економічної конкуренції є одним із важливих завдань Антимонопольного комітету України та його органів. Уповноважені органи

державної влади й органи місцевого самоврядування повинні здійснювати аналіз ринку і рівня конкуренції на ньому та вживати передбачені законом заходи щодо впорядкування та запобігання конкуренції серед суб'єктів господарювання.

Органам державної влади й органам місцевого самоврядування, що регулюють відносини у сфері господарювання, забороняється ухвалювати акти або вчиняти дії, що визначають привілейоване становище суб'єктів господарювання тієї форми власності, або становлять у нерівне становище окремі категорії суб'єктів господарювання чи іншим способом порушують правила конкуренції. У разі порушення цієї вимоги органи державної влади, до повноважень яких належать контроль та нагляд за додержанням антимонопольно-конкурентного законодавства, а також суб'єкти господарювання можуть оспорювати їх в установленому законом порядку.

Одним з негативних факторів, який впливає на ефективність діяльності суб'єктів природних монополій, є те, що в Україні не запроваджується розвиток конкуренції за право доступу до галузі, за право бути єдиним постачальником певного товару (наприклад, торги за франшизу). Цей метод, який є альтернативним способом посилення конкурентних елементів у світовій практиці, може позитивно вплинути на заохочення суб'єктів природних монополій до підвищення ефективності їх діяльності [16].

Згідно до статті 18, Господарського Кодексу України (обмеження монополізму та сприйняття змагальності у сфері господарювання) держава здійснює антимонопольно-конкурентну політику та сприяє розвитку змагальності у сфері господарювання на основі загальнодержавних програм, що затверджується Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України [2].

Система захисту конкуренції в Україні спростовує вирішення проблем Антимонопольним комітетом України, який в свою чергу має у своїй підвідомчості підвладні органи з різними законодавчими обов'язками.

Тобто, антимонопольно-конкурентна політика - це економічна політика, спрямована на запобігання монопольній діяльності, її обмеження та припинення, а також на розвиток конкуренції. Основні заходи реалізації антимонопольної політики визначені в Державній Програмі демонополізації економіки і розвитку конкуренції, затвердженій Постановою Верховної Ради України від 21.12.1993 року №3757-XII.

Державна Програма демонополізації економіки і розвитку конкуренції спрямована на формування і розвиток конкурентного середовища, яке забезпечувало б ефективне використання суспільних ресурсів, вільний вступ на ринок для підприємців, свободу споживачів у виборі товарів широкого асортименту, кращої якості за більш низькими цінами. Також у Програмі визначено заходи щодо реалізації антимонопольної політики за такими основними напрямками, як демонополізація економіки, антимонопольне регулювання, застосування антимонопольного законодавства [30, с. 33].

Відповідно до статті 25 Господарського Кодексу України (Конкуренція у сфері господарювання) держава підтримує конкуренцію як змагання між суб'єктами господарювання, що забезпечує завдяки їх власним досягненням здобуття ними певних економічних переваг, внаслідок чого споживачі та суб'єкти господарювання отримують можливість вибору необхідного товару і при цьому окремі суб'єкти господарювання не визначають умов реалізації товару на ринку. Уповноважені органи державної влади і органи місцевого самоврядування повинні здійснювати аналіз стану ринку і рівня конкуренції на ньому і вживати передбачених законом заходів щодо упорядкування конкуренції суб'єктів господарювання [2].

Система захисту економічної конкуренції передбачає не тільки можливість здійснення до уповноваженого державного органу з метою захисту прав та охоронюваних законом інтересів щодо конкуренції, але й активний обов'язок держави щодо її підтримання – як вкрай важливого для суспільства економічного явища, що є складовою правового порядку у сфері

господарювання. Це обумовлює те, що захист конкуренції є найбільш поширеною проблемою в законодавстві України.

За змістом система державного захисту економічної конкуренції, яка склалася в Україні, передбачає:

1. Виявлення та припинення протиправних дій, які призводять або можуть призвести до недопущення, усунення або обмеження конкуренції внаслідок узгодження поведінки суб'єктів господарювання (антиконкурентні узгоджені дії), зловживання ринковою владою суб'єктами господарювання, які займають монопольне (домінуюче) становище, або дій державних органів;

2. Виявлення та припинення протиправних дій, які призводять або можуть призвести до спотворення конкуренції внаслідок дій суб'єктів господарювання (недобросовісна конкуренція), або державних органів;

3. Запобігання недопущенню, усуненню, обмеженню або спотворенню конкуренції шляхом внесення відповідних пропозицій до інших державних органів, формування конкурентної свідомості в суспільстві;

4. Запобігання негативному впливу рішень державних органів на конкуренцію шляхом попереднього погодження проектів рішень органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю;

5. Запобігання можливостям обмеження конкуренції внаслідок набуття ринкової влади шляхом попереднього контролю за концентрацією суб'єктів господарювання (злиттями, придбаннями, набуттям суб'єктами господарювання контролю один над одним в інший спосіб, спільним створенням підприємств);

6. Запобігання недопущенню, усуненню або обмеженню конкуренції внаслідок узгодження поведінки учасників ринків шляхом попереднього контролю за узгодженими діями суб'єктів господарювання [18, с. 141].

Система захисту конкуренції включає форми і методи управління, а також правові норми, які свідомо розробляються і використовуються управлінським

персоналом на основі економічних законів з урахуванням конкретних обставин [35, с. 112].

Прагнення підприємців досягти певних переваг у підприємницькій діяльності зі значно меншими витратами, ніж за умов добросовісної конкуренції, стає причиною появи недобросовісної конкуренції [31, с. 58]. Виникнення недобросовісної конкуренції зумовлює появу нових протиправних суб'єктів господарювання, які в свою чергу починають зловживати монопольним становищем. Захист законодавства від недобросовісної конкуренції обумовлюється Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції, який передбачає, що цей закон спрямований на встановлення, розвиток торгових та інших звичаїв ведення конкуренції при здійсненні господарської діяльності в умовах ринкових відносин [26, с. 51]. Тому можна сміливо зазначити, що ця умова є однією з основних ланок системи захисту економічної конкуренції в цілому.

Підвищення ефективності конкурентної політики в Україні має бути науково обґрунтованим. Науковий підхід до побудови конкурентної політики передбачає дотримання принципу системності. Системність полягає у взаємопов'язаності інструментів конкурентної, економічної та адміністративно-правової політики держави, що є особливо актуальним на сучасному етапі розвитку національної економіки [87, с. 344].

Державний контроль за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції, захист інтересів суб'єктів господарювання та споживачів від його порушень здійснюється органами Антимонопольного комітету України відповідно до його повноважень, визначених законом (стаття 40 Господарського кодексу України, державний контроль за дотриманням антимонопольно-конкурентного законодавства) [2]. Контроль здійснюється на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції. Задля запобігання правопорушенням та

монополізації ринків органами Антимонопольного комітету України здійснюються заходи щодо контролю за економічною конкуренцією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій.

Процес реалізації конструктивної конкуренції передбачає вироблення правил соціально-нормативної регламентації способів ведення конкуренції, а також розподілу благ за її результатами із врахуванням суспільно корисного результату конкуренції [30, с. 34].

Досліджуючи правову природу рекомендацій органів Антимонопольного комітету України слід звернути увагу на наступні обставини: вони надаються у формі листа; вони підлягають обов'язковому розгляду органами чи особами, яким адресовані; з дня їх отримання про результати розгляду у десятиденний строк до органів Антимонопольного комітету України робиться повідомлення, якщо останніми не продовжено цей строк; за умови виконання положень рекомендацій у разі, якщо порушення не призвело до суттєвого обмеження чи спотворення конкуренції, не завдало значних збитків окремим особам чи суспільству та вжито відповідно заходів для усунення наслідків порушення, провадження у справі про порушення законодавства про захист економічної конкуренції не розпочинається, а розпочате провадження закривається [9].

Отже, органи державної влади і органи місцевого самоврядування не тільки беруть участь в системі захисту економічної конкуренції через відповідні публічні підприємства (державні і комунальні підприємства, інші підприємства, в яких влада має вплив на їх діяльність), але й виступають регуляторами відповідних господарських відносин, від імені Українського народу є розпорядниками державних ресурсів, що є власністю всього українського народу, та споживачами, оскільки за державні кошти закупається величезний обсяг товарів.

Органи державної влади здійснюють діяльність задля забезпечення уникнення порушення правил поведінки при недобросовісній конкуренції;

уникнень порушень зловживання монопольним становищем; захист конкуренції від здійснення суб'єктами господарювання узгоджених дій; та інших видів порушень які органи державної влади та органи місцевого самоврядування повинні контролювати аби не порушувалась система захисту економічної конкуренції.

1.3 Законодавчі засади захисту економічної конкуренції в Україні

Протягом кількох останніх років спостерігається внесення істотних змін до правових актів, що становлять нормативну базу для регулювання захисту економічної конкуренції на території України. Високий рівень розвитку та збалансованість конкурентного законодавства є однією з необхідних умов гармонійного функціонування ринкових механізмів та загального економічного зростання у державі.

Незважаючи на велике різноманіття думок щодо якісного складу законодавства про захист економічної конкуренції в Україні, до якого науковці включають також все цивільне законодавство (підтверджуючи тим, що забезпечення конкуренції відбувається завдяки таким властивим цивільному праву засадам, як свобода договору, рівність, відшкодування збитків тощо), все ж таки головним законодавством про захист економічної конкуренції є відповідні норми Конституції України, законів України що стосуються конкуренції та обмеження монополізму, а також численні нормативно-правові акти, прийняті відповідно до зазначених законів і присвячені регулюванню конкурентних відносин як між підприємцями та органами державної влади: Укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, відомчі акти органів державної влади (серед них насамперед, Антимонопольного комітету України). Крім того, захист економічної конкуренції регулюється також ратифікованими Україною міжнародно-правовими актами [49, с. 83]. Аби запобігти виявленню непередбачуваної

економічної недобросовісної конкуренції, законодавство України з кожним роком удосконалює конкурентне законодавство. Що спонукає виявленню нових недоліків у законодавстві економічної конкуренції [98].

Щодо Конституційного закріплення законодавства в економічній конкуренції. Конституція України має вищу юридичну силу. Аналіз конституційних положень свідчить про те, що Конституція України розглядає підтримку та захист економічної конкуренції як обов'язкову діяльність держави і водночас як гарантію забезпечення права на здійснення підприємницької діяльності, що не заборонена законом [17, с. 64].

Конституція України є найважливішим нормативним актом в Україні, вона закріплює поверхнево всі важливі аспекти регулювання конкурентного законодавства України.

Право на захист і підтримку економічної конкуренції підприємців, за інституціональною природою ця свобода пов'язана із вільною конкуренцією, недопущенням зловживання, неправомірного обмеження конкуренції та недобросовісної конкуренції. Це спрямоване на те, щоб мінімізувати необґрунтоване втручання держави у ринкові відносини. Однак таке невтручання повинно базуватися на певних правових гарантіях (антимонопольне, конкурентне, конкурсне законодавство), розмежування сфер конкуренції та економічної політики держави [22, с. 128].

Згідно до ст. 42 Конституції України, кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускається зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Також, відповідно до пункту 8, статті 92 Конституції України правові засади і гарантії підприємства; правила конкуренції та норм антимонопольного регулювання [1].

Відповідно, важливо зазначити які Закони України (далі - ЗУ) регулюють економічну конкуренцію в Україні, серед них основними є ЗУ від 11.01.2001

року №2210-III «Про захист економічної конкуренції» [6], ЗУ від 07.06.1996 року №236/96-ВР «Про захист від недобросовісної конкуренції» [5], ЗУ від 26.11.1993 року №3659-XII «Про Антимонопольний комітет України» [3].

Першим та важливим, слід зазначити, Закон України «Про захист економічної конкуренції», який є одним із основних нормативно-правових актів у сфері захисту економічної конкуренції. Цей закон визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі конкурентних відносин. Відповідно до статті 2 Законом регулюються відносин органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю із суб'єктами господарювання; суб'єктів господарювання з іншими суб'єктами господарювання; із споживачами, іншими юридичними та фізичними особами у зв'язку з економічною конкуренцією [6].

Саме цей Закон надає вірне правове визначення поняттю економічної конкуренції. Окремі розділи закону присвячені контролю за концентрацією суб'єктів господарювання, а також розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, та їх усунення. Крім того, законом зазначена відповідальність за порушення законодавства про захист економічної конкуренції, заходами якої є зазначення певних санкцій на об'єкти господарювання: штраф, примусовий поділ суб'єкта господарювання, відшкодування шкоди, адміністративна відповідальність посадових осіб та інших працівників суб'єктів господарювання, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю.

Варто зазначити, що до Закону України «Про захист економічної конкуренції» неодноразово вносяться зміни. Зокрема, було збільшено розмір штрафних санкцій, які можуть накладатися органами Антимонопольного

комітету України. У минулому році (09.11.2017) було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту економічної конкуренції та вдосконалення процедур контролю за концентрацією суб'єктів господарювання».

Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» визначає, правові засади суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції. Закон у свою чергу, спрямований на встановлення, розвиток і забезпечення торгових та інших звичаїв ведення конкуренції при здійсненні господарської діяльності в умовах ринкових відносин. Та зазначає особливості виникнення недобросовісної конкуренції в Україні. Згідно до статті 2, законом застосовується до відносин, у яких беруть участь суб'єкти господарювання у зв'язку з недобросовісною конкуренцією, у тому числі у разі вчинення ними дій за межами України, якщо ці дії мають чи можуть мати негативний вплив на конкуренцію на її території, якщо інше не встановлено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [5].

Закон розкриває поняття недобросовісної конкуренції, визначає такі види порушень як неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання; створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг конкуренції; неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці. Задля запобігання виникнення зловживань в законі встановлена відповідальність за недобросовісну конкуренцію, видами якої є штраф, вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням та копій виробів іншого суб'єкта господарювання. Передбачається також порядок спростування неправдивих, неточних або неповних відомостей у разі встановлення факту дискредитації суб'єкта господарювання.

Закон України «Про Антимонопольний комітет України» визначає організаційно-правові засади діяльності, завдання та повноваження

Антимонопольного комітету України. У свою чергу, комітет має спеціальний статус, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель. Особливості спеціального статусу Антимонопольного комітету України, відповідно до статті 1 Закону, обумовлюються його завданнями та повноваженнями, в тому числі роллю у формуванні конкурентної політики, та визначаються цим Законом, іншими актами законодавства і полягають, зокрема, в особливому порядку призначення та звільнення Голови Антимонопольного комітету України, його заступників, державних уповноважених комітету, голів територіальних відділень Антимонопольного комітету України, у спеціальних процесуальних засадах діяльності Антимонопольного комітету України, наданні соціальних гарантій, охороні особистих і майнових прав працівників Антимонопольного комітету України на рівні з працівниками правоохоронних органів, в умовах оплати праці [3].

Антимонопольний комітет України об'єднує відповідні положення всіх зазначених нормативно-правових актів єдина мета, яких полягає у запобіганні виникненню та припиненню недобросовісної конкуренції, зловживань монопольним становищем, підтримці й захисті економічної конкуренції та розвитку конкурентних відносин у сфері української економіки.

У підприємницькій діяльності саме Законом України «Про Антимонопольний комітет України» було створено інституційні засади захисту конкуренції в Україні. Основне завдання якого, є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, сприяння розвитку добросовісної конкуренції, контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотримання вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій. Чому

відповідає стаття 3 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» [3].

Крім того, значна кількість законодавчих актів містить окремі норми, присвячені регулюванню захисту конкуренції в Україні. Наприклад, можна виділити такі: Закон України від 07.12.2000 року №2121-III «Про банки і банківську діяльність» який містить статтю 53 (забезпечення конкуренції у банківській системі) банкам забороняється укладати договори з метою обмеження конкуренції та монополізації умов надання кредитів, інших банківських послуг, встановлення процентних ставок і комісійної винагороди. Крім того, банку забороняється встановлювати процентні ставки та комісійні винагороди на рівні нижчому, ніж собівартість банківських послуг у цьому банку, а також вчиняти будь-які дії щодо впровадження у своїй практиці недобросовісної конкуренції [4]. Що спонукає захисту конкуренції з боку банківських справ, що є невід'ємною частиною підприємницької діяльності.

Також прикладом може слугувати, Закон України від 02.12.1997 року №671/97-ВР «Про торгово-промислові палати в Україні», де у статті 3 зазначено, що одним із завдань торгово-промислових палат є участь у розробці правил професійної етики в конкуренції для різних сфер підприємницької діяльності, галузей економіки, спілок та об'єднань підприємств. У статті 11, право торгово-промислових палат звертатися за дорученням осіб, права яких порушені, до Антимонопольного комітету України із заявами про порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції [12].

Ще одним є Закон України від 10.11.1994 року №232/94-ВР «Про транспорт», який метою державного управління в галузі транспорту визнає, в тому числі, обмеження монополізму та розвиток конкуренції, а також встановлює, що ліцензування окремих видів діяльності в галузі транспорту запроваджується, серед іншого, з метою обмеження монополізму та розвитку конкуренції [13]. Можна зазначити, що на сьогоднішній день, є максимально близькою ланкою до створення ситуацій зловживання монополієм

становищем і виникненню створенню недобросовісної конкуренції, саме з участю і даного Закону. Так як Верховна Рада України активно приймає закони та інші нормативно-правові акти для спрощення оформлення та зниження митних зборів на куплю та ввезення зарубіжного транспорту на територію України. Що на нашу думку, буде наступним кроком виникненню проблем у економічній конкуренції.

Окрім національного законодавства, питання забезпечення захисту економічної конкуренції в Україні регулюється відповідними положеннями міжнародних договорів. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 року, набула чинності для України 22.12.1991 року. Відповідно до якої стаття 10 (недобросовісна конкуренція) встановлює, що країни Союзу зобов'язані забезпечити громадянам країн, що беруть участь у Союзі, ефективний захист від недобросовісної конкуренції, актом якої вважається будь-який акт конкуренції, що суперечить чесним звичаям у промислових і торговельних справах. Зокрема, підлягають забороні:

- всі дії, здатні будь-яким чином викликати змішування щодо підприємства, продуктів чи промислової або торговельної діяльності конкурента;
- неправильні ствердження у процесі здійснення комерційної діяльності, що здатні дискредитувати підприємство, продукти чи промислову або торгівельну діяльність конкурента;
- вказівки чи ствердження, використання яких при здійсненні комерційної діяльності може ввести громадськість в оману щодо характеру, способу виготовлення, властивостей, придатності до застосування чи кількості товарів [37, с. 190].

Також, серед міжнародних договорів, на сьогоднішній день, є чинним Договір про проведення узгодженої антимонопольної політики, ратифікований Україною 16.01.2003 року. Він спрямований на створення правових та організаційних засад співпраці сторін договору щодо проведення узгодженої антимонопольної політики й розвитку конкуренції, а також усунення

негативних для торгівлі та економічного розвитку чинників і недопущення дій, що завдають шкоди економічним інтересам держав-учасниць внаслідок монополістичної діяльності і/чи недобросовісної конкуренції. Згідно до статті 2, завданнями договору є:

- координація спільних дій щодо попередження, обмеження та припинення монополістичної діяльності та/чи недобросовісної конкуренції;
- зближення антимонопольних законодавств у тій мірі, у якій це необхідно для реалізації даного Договору;
- створення умов для розвитку конкуренції, ефективного функціонування товарних ринків і захист прав споживачів;
- узгодження порядку розгляду та оцінки монополістичної діяльності суб'єктів господарювання, органів влади та управління і створення на цій основі механізму співробітництва [14].

Також можна зазначити такі міжнародні угоди між Антимонопольним комітетом України та відповідними спеціалізованими державними органами інших країн, як Угода про співробітництво в галузі конкурентної політики між Антимонопольним комітетом України та Агентством з економічної конкуренції Угорської Республіки від 27.01.2006 року; Угода між Антимонопольним комітетом України та Радою з питань конкуренції Латвійської Республіки про співробітництво в галузі конкурентної політики від 29.04.2005 року та деякі інші міжнародні акти.

В Україні діє велика кількість підзаконних нормативно-правових актів, присвячених регулюванню окремих аспектів у сфері захисту й розвитку економічної конкуренції. Одним з важливих актів, що належить до цієї групи є Концепція Загальнодержавної програми розвитку конкуренції на 2014-2024 роки, схвалена розпорядженням кабінету Міністрів України від 19.09.2012 р. №690-р.

До окремої групи документів можна віднести нормативно-правові акти Антимонопольного комітету України. До них належать накази Голови

Антимонопольного комітету України, розпорядження Антимонопольного комітету України, якими затверджуються положення, інструкції, правила, типові вимоги, методики, а також рекомендаційні роз'яснення цього державного органу щодо застосування окремих положень законів, присвячених регулюванню економічної конкуренції в Україні. Зокрема, це Положення про порядок проведення перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції, затверджене Розпорядженням Антимонопольного комітету України від 25.12.2001 року №182-р.; Розпорядження Антимонопольного комітету України від 16.01.2013 року №21-р «Про затвердження Порядку забезпечення проведення експертизи під час здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції»; Методика визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку, затверджена Розпорядженням Антимонопольного комітету України від 05.03.2002 року №49-р. [22, с. 218].

Захист конкурентного середовища передбачає забезпечення рівних можливостей суб'єктів господарювання у питаннях створення фірм, доступу до ресурсів, захисту від корупційних дій органів влади, можливостях судового захисту своїх прав тощо. На жаль, в Україні за роки формування ринкової економіки держава так і не спромоглася забезпечити в достатній мірі ці умови. Водночас, задля справедливості слід відзначити, що під тиском світової громадськості, інституційні умови для захисту конкуренції все ж таки були створені. Прийнято ряд відповідних законів, які достатньо позитивно оцінюються фахівцями. Створено і спеціальний орган з потужними повноваженнями, що, при бажанні, цілком могло б забезпечити гідний захист конкуренції у бізнесовому середовищі. Однак реальний стан такого захисту, на жаль, залишає бажати кращого [61, с. 647].

Високий рівень розвитку законодавства про захист економічної конкуренції є однією з головних умов забезпечення реалізації економічних прав, а також законних інтересів як суб'єктів підприємницької діяльності, так і споживачів.

Робота над вдосконаленням та приведенням у відповідність нормативно-правових актів у сфері захисту економічної конкуренції до європейської практики регулювання цього питання має стати одним з пріоритетних напрямків діяльності вітчизняного законодавця [34, с. 5].

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ПОРУШЕНЬ КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

2.1 Антиконтентні узгоджені дії суб'єктів господарювання

Одним із найпоширеніших видів правопорушень, що спотворює конкуренцію, є антиконкурентні узгоджені дії.

У статті 5 Закону України «Про захист економічної конкуренції» вказано, що узгодженими діями є укладення суб'єктами господарювання угод у будь-якій формі, прийняття об'єднаннями рішень у будь-якій формі, а також інша погоджена конкурентна поведінка (діяльність, бездіяльність) суб'єктів господарювання. Узгодженими діями є також створення суб'єкта господарювання, об'єднання, метою чи наслідком створення якого є координація конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили зазначений суб'єкт господарювання, або вступ до такого об'єднання [6].

Особливості розгляду справ про антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання, зокрема доказування в таких справах, залежать від того, чи є вони явними або таємними. Труднощі в роботі органів антимонопольного комітету України становлять розслідування таємних антиконкурентних узгоджених дій, які можуть бути доведені як прямими, так і побічними доказами. Однак останнім часом результати діяльності антимонопольного комітету України можна сказати незадовільні [57, с. 236].

Відповідно до статті 6 Закону України «Про захист економічної конкуренції», антиконкурентними узгодженими діями є узгоджені дії, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції. Антиконтентними узгодженими діями вважається також вчинення суб'єктами господарювання схожих дій (бездіяльності) на ринку

товару, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції у разі, якщо аналіз ситуації на ринку товару спростовує наявність об'єктивних причин для вчинення таких дій (бездіяльності). Особа, що вчинила антиконкурентні узгоджені дії, але раніше за інших учасників цих дій добровільно повідомила про це Антимонопольний комітет України чи його територіальне відділення та надала інформацію, яка має суттєве значення для прийняття рішення у справі, звільняється від відповідальності за вчинення антиконкурентних узгоджених дій [6].

Досягнуті між суб'єктами господарювання неправомірні (антиконкурентні) угоди можуть мати як формальний, так і неформальний характер (так звані джентльменські угоди, які не набули договірних форм і не є юридично зобов'язуючими).

У сфері здійснення контролю над узгодженими діями Комітет має право розглядати заяви і справи про подання дозволу, надання висновків, попередніх висновків щодо узгоджених дій, концентрації, проводити дослідження за цими заявами і справами, ухвалювати рішення та розпорядження [57, с. 238].

Для легшого розуміння антиконкурентних узгоджених дій. Розрізняють такі види узгоджених дій: горизонтальні, вертикальні, конгломератні та змішані.

- горизонтальні узгоджені дії виконуються коли суб'єкти господарювання, до складу яких входять учасники узгоджених дій, конкурують або можуть конкурувати між собою на одному ринку товару (Наприклад, це є будь-які угоди між заводами виготовлення однієї продукції, що працюють в територіальних межах області. Або будь-які угоди між заводами одного профілю, що працюють на загальнодержавному ринку).

- вертикальні узгоджені дії реалізуються коли суб'єкти господарювання, до складу яких входять учасники узгоджених дій, не конкурують і в існуючих умовах не можуть конкурувати між собою на одному ринку товарів і при цьому знаходяться або можуть знаходитися у відносинах купівлі-продажу на відповідних товарних ринках (продавець/покупець, постачальник/споживач).

- конгломератні узгоджені дії виконуються коли суб'єкти господарювання, до складу яких входять учасники узгоджених дій, не конкурують і в існуючих умовах не можуть конкурувати між собою на одному ринку товарів і при цьому не знаходяться і не можуть знаходитися у відносинах купівлі-продажу на відповідних товарних ринках (продавець/покупець, постачальник/споживач).

- змішані узгоджені дії реалізуються коли частина суб'єктів господарювання, до складу яких входять учасники узгоджених дій, конкурують або можуть конкурувати між собою на одному ринку товарів і при цьому знаходяться або можуть знаходитися у відносинах купівлі-продажу на відповідних товарних ринках (продавець/покупець, постачальник/споживач), інша частина не конкурують і в існуючих умовах не можуть конкурувати між собою на одному ринку товарів і при цьому не знаходяться і не можуть знаходитися у відносинах купівлі-продажу на відповідних товарних ринках (продавець/покупець, постачальник/споживач).

Більшість узгоджених дій у суб'єктів господарювання не вимагають дозволів антимонопольних органів, оскільки спрямовані на забезпечення ефективності суспільного виробництва. Про це, вказано у розпорядженні Антимонопольного комітету України, «Про затвердження Типових вимог до узгоджених дій суб'єктів господарювання для загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України на узгоджені дії суб'єктів господарювання» № 27-р від 12.02.2002 р.

Проте ряд з них може привести до суттєвого обмеження конкуренції на всьому ринку або в значній його частині, у тому числі і монополізації. Тому законодавством про захист економічної конкуренції встановлені загальні випадки узгоджених дій суб'єктів господарювання, які потребують отримання попереднього дозволу органів Антимонопольного комітету України [26, с. 270].

Відповідно до «Положення про порядок подання заяв до органів Антимонопольного комітету України про надання дозволу на узгоджені дії суб'єктів господарювання (Положення про узгоджені дії) № 26-р від 12.02.2002

р., вказано що, попереднє одержання дозволу органів Комітету відповідно до статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» є обов'язковим на вчинення суб'єктами господарювання узгоджених дій, що призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, зокрема узгоджених дій, які стосуються:

1. Установлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів;
2. Обмеження виробництва, ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними;
3. Розподілу ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками;
4. Спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів;
5. Усунення з ринку або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців;
6. Застосування різних умов до рівнозначних угод з іншими суб'єктами господарювання, що ставить останніх у невігідне становище в конкуренції;
7. Укладення угод за умови прийняття іншими суб'єктами господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин.
8. Суттєвого обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин [6].

Крім того, потребують дозволу горизонтальні та змішані узгоджені дії, які приводять або можуть привести до фіксації цін (тарифів, розцінок), за якими ці товари (роботи, послуги) реалізуються третім особам або отримуються у третіх осіб; узгоджені дії, які приводять або можуть привести до обмеження обсягів реалізації товарів (робіт, послуг) третім особам або придбання товарів (робіт, послуг) у третіх осіб; узгоджені дії, які приводять або можуть привести до розподілу ринків або продавців, покупців, споживачів.

Дійсно, антимонопольно-конкурентне законодавство спрямоване не тільки на підтримку і захист добросовісної конкуренції на товарних ринках, але і на захист інтересів і забезпечення прав споживачів [61, с. 649].

Згідно до статті 10 ЗУ «Про захист економічної конкуренції», узгоджені дії, можуть бути дозволені відповідними органами Антимонопольного комітету України, якщо їх учасники доведуть, що ці дії сприяють: вдосконаленню виробництва, придбанню або реалізації товару; техніко-технологічному, економічному розвитку; розвитку малих або середніх підприємств; оптимізації експорту чи імпорту товарів; розробленню та застосуванню уніфікованих технічних умов або стандартів на товари; раціоналізації виробництва. Кабінет Міністрів України може дозволити узгоджені дії, на які Антимонопольний комітетом України не було надано дозволу, якщо учасники узгоджених дій доведуть, що позитивний ефект для суспільних інтересів переважає негативні наслідки обмеження конкуренції [6].

Також, не потребують отримання згоди угоди про передачу права інтелектуальної власності або про використання об'єкта права інтелектуальної власності, які обмежують здійснення господарської діяльності сторони угоди, котрій передається право, але ці обмеження не виходять за межі законних прав суб'єкта права інтелектуальної власності. Вважається, що не виходять за межі прав інтелектуальної власності обмеження щодо обсягу, які передаються, терміну і території дії дозволу на використання об'єкта права інтелектуальної власності, і виду діяльності, сфери використання, мінімального обсягу виробництва.

У сфері здійснення контролю над узгодженими діями Комітет має право розглядати заяви і справи про подання дозволу, надання висновків, попередніх висновків щодо узгоджених дій, концентрації, проводити дослідження за цими заявами і справами, ухвалювати рішення та розпорядження. Ще одним важливим напрямком діяльності Антимонопольного комітету є формування та реалізація конкурентної політики, сприяння розвитку конкуренції, нормативне і

методичне забезпечення діяльності Комітету, застосування законодавства про захист економічної конкуренції. Здійснюючи ці завдання, Комітет, крім повноважень, що були зазначені раніше, має право вносити в установленому порядку на розгляд Президента України і Кабінету Міністрів України пропозиції до законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють питання розвитку конкуренції, конкурентної політики і демонополізації економіки, погоджувати проекти нормативно-правових актів центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління і контролю, які можуть вплинути на конкуренцію [57, с. 240].

Забезпечуючи реалізацію вищеназваних та деяких інших повноважень у сфері конкурентної політики, Комітет приймає власні нормативно-правові акти у формі розпоряджень, здійснює їх офіційне тлумачення, дає рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції, вносить пропозиції Президентові України, Кабінету Міністрів України, Національному банку України, приписи органам влади, органам місцевого самоврядування стосовно зміни прийнятих ними нормативно-правових актів, які не відповідають законодавству про захист економічної конкуренції, створює адміністративні колегії, територіальні відділення і дорадчі органи [57, с. 240].

Уряд України може дозволити узгоджені дії, на які Антимонопольним комітетом України не було надано дозволу, якщо учасники узгоджених дій доведуть, що позитивний ефект для суспільних інтересів переважає негативні наслідки обмеження конкуренції. При цьому, передбачений законодавством дозвіл Уряду України на узгоджені дії не може бути наданий, якщо: учасники узгоджених дій застосовують обмеження, які не є необхідними для реалізації узгоджених дій; та якщо, обмеження конкуренції становить загрозу системі ринкової економіки [16].

Особливо треба зазначити, що не потребують дозволу Антимонопольного комітету України або його органів узгоджені дії, пов'язані зі вступом суб'єктів господарювання до об'єднання, що не обмежує конкуренції між засновниками (учасниками), дозвіл на створення якого було надано Комітетом або його органами, якщо рішення про вступ суб'єктів господарювання до об'єднання (в тому числі рішення щодо внесення змін до установчих документів об'єднання), прийняті об'єднанням після одержання дозволу Антимонопольного комітету України або його органів на створення цього об'єднання, не посилюють узгодженість дій на ринку засновників суб'єктів господарювання, не призводять в інший спосіб до погіршення умов конкуренції між засновниками. Також не потребують дозволу Антимонопольного комітету України або його органів узгоджені дії, пов'язані з виходом господарських товариств, підприємств із об'єднань [88, с. 152].

2.2 Зловживання монопольним становищем

Суб'єкти господарювання вчиняють дії, що визнаються зловживанням монопольним становищем на ринку, як одноособове, так і групою осіб.

Зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку є дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення та обмеження конкуренції, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку [72].

Застосування зловживання монопольним становищем, ще називають недобросовісною конкуренцією. Недобросовісна конкуренція виникає при різних діях суб'єктів господарювання, які спотворюють руху добросовісної конкуренції. Серед таких дій можна зазначити такі, як неправомірне використання товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду

товару іншого виробника; розголошення комерційної таємниці іншим суб'єктам господарювання.

На сьогодні система захисту від проявів недобросовісної конкуренції в Україні значно удосконалена та знайшла своє закріплення на найвищому рівні, зокрема в Основному Законі держави. Крім цього, систему законодавчих актів України у сфері захисту від проявів недобросовісної конкуренції становлять, перш за все Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», Закон України «Про захист економічної конкуренції», Законом України «Про Антимонопольний комітет України», Паризька конвенція про охорону промислової власності, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та інші акти законодавства, видані на підставі законів чи постанов Верховної Ради України [30, с. 32].

Недобросовісною конкуренцією називають будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності. Про це свідчить Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [5].

Взагалі, явище «недобросовісної конкуренції» не є новим для вітчизняної та світової економіки. Не дивлячись на те, що цей термін вперше було використано на початку XIX століття у Франції, саме явище виникло набагато раніше, адже прояви нечесної конкурентної боротьби мали місце ще в період формування ринкових відносин [30, с. 32].

В Україні права та інтереси юридичних осіб та осіб, які є суб'єктами підприємницької діяльності, захищають господарські суди. Тож суб'єкт господарювання, який постраждав внаслідок проявів недобросовісної конкуренції, може безпосередньо звертатися за захистом своїх порушених прав та законних інтересів до господарського суду. Крім цього, судовий порядок захисту від недобросовісної конкурентної поведінки може бути реалізований шляхом оскарження рішення органів Антимонопольного комітету України прийнятого за результатами розгляду справи про порушення законодавства про

захист економічної конкуренції у двомісячний строк з дня його одержання [47, с. 8].

Таким чином, законодавство визначає два види наслідків і за наявності хоча б одного з двох, створюється склад правопорушення: недопущення, усунення або обмеження конкуренції; та ущемлення інтересів споживачів.

Слід врахувати, що стосовно статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» сама по собі наявність монопольного (домінуючого) становища суб'єкта господарювання відповідно до конкурентного права України не є протиправною [6]. Проте дії суб'єкта господарювання, домінуючого на ринку, який намагається посилити свою ринкову владу через певні методи, що обмежують або усувають конкуренцію або ущемляють права споживача, є порушенням конкурентного законодавства і припиняються антимонопольними органами.

Тому необхідною умовою для визнання дій суб'єкта господарювання зловживанням монопольним становищем є встановлення такого становища на конкурентному товарному ринку, а також виявлення і доказ фактів зловживання своїм домінуючим становищем, свідомого здійснення таких дій, які призвели або можуть призвести до обмеження конкуренції або ущемленню прав споживачів [88, с. 220].

Відповідно до статті 42 Конституції України не допускається зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом. Статтею 92 Основного Закону передбачено, що виключно законами України визначаються правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання [1].

Стаття 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначає, що суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо: на цьому ринку у нього немає жодного конкурента; не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу на

ринок інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин [6].

Порушниками законодавства про захист економічної конкуренції у вигляді зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку можуть бути:

1. Господарюючий суб'єкт, що займає домінуюче становище на товарному ринку.

2. Група осіб, що займає домінуюче становище на товарному ринку.

Монопольним (домінуючим) вважається становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку товару перевищує 35%, якщо він не доведе, що зазнає значної конкуренції. Монопольним (домінуючим) також може бути визнане становище суб'єкта господарювання, якщо його частка на ринку товару становить 35 або менше відсотків, але він не зазнає значної конкуренції, зокрема внаслідок порівняно невеликого розміру часток ринку, які належать конкурентам. Монопольним (домінуючим) вважається також становище кожного з кількох суб'єктів господарювання, якщо стосовно них виконуються такі умови:

- сукупна частка не більше ніж трьох суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки ринку, перевищує 50%;
- сукупна частка не більше ніж трьох суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки ринку, перевищує 70% [6].

Зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку, зокрема, визнається:

1. Встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку;
2. Застосування різних цін чи різних інших умов до рівнозначних угод з суб'єктами господарювання, продавцями чи покупцями без об'єктивно виправданих на те причин;

3. Обумовлення укладання угод прийняттям суб'єктом господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою або згідно з торговими та іншими чесними звичаями у підприємницькій діяльності не стосуються предмета договору;

4. Обмеження виробництва, ринків або технічного розвитку, що завдавало чи може завдати шкоди іншим суб'єктам господарювання, покупцям, продавцям;

5. Часткова або повна відмова від придбання або реалізації товару за відсутності альтернативних джерел реалізації чи придбання;

6. Суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин;

7. Створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) чи усунення з ринку продавців, покупці, інших суб'єктів господарювання [6].

Діяльність органів Антимонопольного комітету України з виявлення та припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції свідчить про те, що зловживання монопольним становищем посідають перше місце за кількістю припинених порушень, а серед них переважають зловживання, вчинені шляхом встановлення монопольних та дискримінаційних цін. За останні роки частка зловживань монопольним становищем в структурі всіх правопорушень законодавства про захист економічної конкуренції склала близько 90%.

Неправомірні дії, пов'язані зі зловживанням монопольними утвореннями своїми становищем на ринку, як правило, спрямовані на: обмеження конкуренції, прав та законних інтересів господарюючих суб'єктів чи фізичних осіб, покриття неефективних витрат за рахунок споживачів та інших підприємців або збут товарів низької споживчої якості, інші негативні наслідки і має на меті отримання незаконного прибутку негайно або в майбутньому [60, с. 18].

Відповідно до законодавства суб'єкту господарювання, що займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, заборонено зловживати цим становищем і таким чином спотворювати конкурентні ринкові механізми. Важливо зазначити, що саме по собі монопольне (домінуюче) становище на ринку не є порушенням, покаранню підлягає лише зловживання таким становищем. Характерною ознакою порушень, вчинених шляхом зловживання монопольним становищем на ринку, є необхідність довести, що суб'єкт господарювання є монополістом і додержується поведінки, яка є зловживанням. Порушення, пов'язане зі зловживанням суб'єктом господарювання своїм монопольним становищем на ринку, характеризується рядом факторів, таких як:

- поведінка (дії) особи є активною чи пасивною, при цьому вона може зашкодити суспільним відносинам, які виникають під час функціонування суб'єктів на ринку;
- його вчинив суб'єкт господарювання, який визнаний таким, що займає монопольне становище на ринку, тобто він має можливість самостійно або разом з іншими суб'єктами обмежувати конкуренцію на ринку певного товару;
- господарюючий суб'єкт зловживає своїм монопольним становищем на ринку;
- дії, що визнаються зловживанням монопольним становищем на ринку, відповідні органи мають оцінювати з точки зору їх впливу на економічну ситуацію в країні в цілому та на кожному товарному ринку окремо. Оцінці підлягає вплив цієї діяльності на інтереси держави, суб'єктів господарювання та фізичних осіб.

Отже, зміст контрольних правовідносин складають не тільки повноваження контролюючого суб'єкту, але і права та обов'язки (повноваження) підконтрольних суб'єктів [68, с. 75]. Аналізуючи діяльність монопольних утворень, можна дійти висновку, що їх неправомірні зловживання на ринку призводять чи можуть призвести до:

1. Обмеження, спотворення або усунення конкуренції з ринків, на яких неправомірно діють монопольні утворення;
2. Тимчасового або тривалого обмеження виробництва товарів чи товарообігу зі створенням дефіциту на певному ринку чи суміжних з ним ринках;
3. Порухення законних прав та інтересів підприємців і споживачів.

З метою запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, підвищення передбачуваності його застосування Антимонопольний комітет України чи адміністративна колегія Антимонопольного комітету України може надавати суб'єктам господарювання на підставі наданої ними інформації висновки у формі рекомендаційних роз'яснень щодо відповідності дій суб'єктів господарювання.

2.3 Антиконтурентні дії органів влади, місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління і контролю

У перехідний період до ринкової економіки повноваження центральних органів влади, місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління дозволяють приймати рішення, які можуть мати негативні наслідки для конкуренції.

Антиконтурентними діями органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю є прийняття будь-яких актів (рішень, наказів, розпоряджень, постанов тощо), надання письмових чи усних вказівок, укладення угод або будь-які інші дії чи бездіяльність органів адміністративно-господарського управління та контролю (колегіального органу чи посадової особи), які призвели або можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції. (ЗЕК) [30, с. 31].

Державна влада за своєю природою є монопольною, тому під час регулювання підприємницької діяльності органами державної влади, місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю можливе прийняття ними неправомірних рішень, які обмежують права підприємців, призводять до недопущення, спотворення, а іноді й до усунення конкуренції з ринку. Вчинення таких дій забороняється і тягне за собою відповідальність згідно із законодавством [65, с. 136].

Законодавством України як окремий вид порушення законодавства про захист економічної конкуренції виділено антиконкурентні дії органів державної влади, місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю. На сьогоднішній день виявлення та припинення таких порушень є дуже актуальним, бо за кількістю припинених органами Антимонопольного комітету України порушень законодавства про захист економічної конкуренції вони посідають друге місце після зловживань монопольним (домінуючим) становищем на ринку.

Унаслідок вчинення антиконкурентних узгоджених дій органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, органів державної виконавчої влади виникають штучні адміністративні бар'єри на відповідних товарних ринках (ринках робіт, послуг) [64, с. 228].

Відповідно до статті 15 Закону України «Про захист економічної конкуренції» та статті 31 Господарського Кодексу України, антиконкурентними діями органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю визнаються:

1. Заборона або перешкоджання створенню нових підприємств чи здійснення підприємництва в інших організаційних формах у будь-якій діяльності, а також встановлення обмежень на здійснення окремих видів діяльності, на виробництво, придбання чи реалізацію певних видів товарів;

2. Пряме або опосередковане примушування суб'єктів господарювання до вступу в асоціації, концерни, міжгалузеві, регіональні чи інші форми об'єднань або здійснення узгоджених дій концентрації суб'єктів господарювання в інших формах;

3. Пряме або опосередковане примушування суб'єктів господарювання до пріоритетного укладення договорів, першочергової поставки товарів певному колу споживачів чи першочергового їх придбання у певних продавців;

4. Будь-яка дія, спрямована на централізований розподіл товарів, а також розподіл ринків між суб'єктами господарювання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи закупівель або за колом споживачів чи продавців;

5. Встановлення заборони на реалізацію певних товарів з одного регіону країни в іншому або надання дозволу на реалізацію товарів з одного регіону в іншому в певному обсязі чи за виконання певних умов;

6. Надання окремим суб'єктам господарювання або групам суб'єктів господарювання пільг чи інших переваг, які становлять їх у привілейоване становище стосовно конкурентів, що призводить або може призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції;

7. Дія, внаслідок якої окремим суб'єктам господарювання або групам суб'єктів господарювання створюються несприятливі чи дискримінаційні умови діяльності порівняно з конкурентами;

8. Дія, якою встановлюються не передбачені законами України заборони та обмеження самостійності підприємств, у тому числі щодо придбання чи реалізації товарів, ціноутворення, формування програм діяльності та розвитку, розпорядження прибутком [2].

Ці антиконкурентні дії можуть чинитися внаслідок широкого спектра неправомірних дій і рішень зазначених органів, що можуть прийматися як посадовою особою одноособово, так і колегіально. Загальним результатом

вчинення зазначених дій є або буде недопущення, обмеження або усунення конкуренції ринку.

Переважну більшість порушень законодавства про захист економічної конкуренції вчиняють органи державної влади та місцевого самоврядування прийняттям неправомірних актів, що обмежують вільну економічну діяльність на ринку та спотворюють дію економічних законів, обмежуючи тим самим конкуренцію.

Вказані неправомірні акти можна умовно класифікувати на три види:

- акти (дії), спрямовані на спотворення загальної організаційно-економічної діяльності суб'єктів господарювання;
- акти (дії), спрямовані на спотворення поточної економічної діяльності суб'єктів господарювання;
- акти (дії) з неправомірного надання окремим суб'єктам господарювання певних пільг.

Акти (дії), спрямовані на спотворення організаційно-економічної діяльності суб'єктів господарювання, реалізуються перш за все шляхом створення неправомірних перешкод на шляху виникнення нових суб'єктів господарювання у будь-якій сфері діяльності, крім випадків, передбачених законодавством.

Також важливо зазначити, що поряд із вказаною заборонаю, Закон України «Про захист економічної конкуренції» містить три спеціальні заборони:

1. Органам влади та органам місцевого самоврядування забороняється делегування окремих владних повноважень об'єднанням, підприємствам та іншим суб'єктам господарювання, якщо це призводить або може призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції (стаття 16).

2. Забороняються дії чи бездіяльність органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю (колегіального органу чи посадової особи), що полягають у схиленні суб'єктів господарювання, органів влади, органів місцевого самоврядування,

органів адміністративно-господарського управління та контролю до порушень законодавства про захист економічної конкуренції, створенні умов для вчинення таких порушень чи їх легітимації (стаття 17).

3. Надання рекомендацій органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, що схиляють до вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції чи сприяють вчиненню таких порушень (стаття 50) [6].

Антиконкурентні дії органів влади можуть виявлятися в їх бездіяльності при невиконанні певних процедур в терміни, встановлені законом, наприклад незатвердження графіка подачі холодної (гарячої) води органом місцевого самоврядування за відсутності нормативних обсягів води для населення.

Практика відмови в реєстрації суб'єктів господарювання з різних мотивів недоцільності спостерігалася та була поширена в 90-х роках. Зараз проблема реєстрації суб'єктів господарювання в цілому вирішена.

Одним з поширених видів антиконкурентних дій органів влади є встановлення не передбачених законами України заборон і обмежень самостійності підприємств, зокрема з придбання або реалізації товарів, формування програм діяльності і розвитку, розподілу прибутку [40, с. 33].

Слід зазначити, що окреме місце серед антиконкурентних дій органів влади та управління, посідають дії х надання окремим суб'єктам господарювання податкових та інших пільг.

У юридичному розумінні пільги- це вилучення із загально-правового режиму, а саме, встановлення такого режиму, який ставить одного суб'єкта господарювання чи групу суб'єктів у привілейоване становище щодо інших, даючи їм можливість здійснювати свою діяльність на вигідніших умовах. Тому, якщо говорити про можливість надання суб'єктам господарювання пільг, то слід зазначити, що відповідно до законодавства України можливість та порядок надання пільг суб'єктам господарювання при здійсненні ними підприємницької

діяльності мають бути регламентовані відповідними нормативно-правовими актами.

Прикладом такої регламентації є Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон», яким визначено порядок створення, ліквідації та механізм функціонування спеціальних (вільних) економічних зон на території України, загальні правові й економічні основи їх статусу. У Законі зазначається, що на території спеціальних (вільних) економічних зон створюються сприятливі умови та режим митного оподаткування: пільговий режим щодо рівня оподаткування, специфічні валютно-фінансові умови, банківсько-кредитна система тощо.

Законодавство також забороняє органам влади та місцевого самоврядування делегувати владні повноваження об'єднанням, підприємствам та іншим особам, якщо це може призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції.

Одній з причин здійснення органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління і контролю антиконкурентних дій являється об'єднання ними владних повноважень і господарських функцій, яке закріплене законодавчими актами і, оскільки має об'єктивну основу в перехідний період, не може бути швидко усунене державою.

РОЗДІЛ 3

ПОПЕРЕДЖЕННЯ І ПРИПИНЕННЯ ПОРУШЕНЬ КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

3.1 Процесуальні засади припинення порушень конкурентного законодавства

Конкурентне законодавство в Україні розвивається разом з формуванням економічної системи нашої країни. Першим конкурентним законом в Україні став Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 18.02.1992 р. Протягом майже 60 років законодавче регулювання захисту конкуренції було відсутнє і тому можлива ефективність заходів, спрямованих на забезпечення розвитку та захисту конкуренції, оцінювалася, головним чином, на підставі результатів їх застосування в зарубіжних системах конкурентного права.

Закон «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» заклав підвалини захисту конкуренції в Україні. Законом також передбачалося, що: «Державний контроль за дотриманням антимонопольного законодавства, захист інтересів підприємців від зловживання монопольним становищем та недобросовісної конкуренції здійснюється Антимонопольним комітетом України відповідно до його компетенції». Більшість статей Закону присвячена питанням створення та забезпечення функціонування Антимонопольного комітету України. Проте специфічність завдань та функцій, що покладалися на Антимонопольний комітет України, виявили необхідність створення спеціального нормативного акту, яким став Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 р. [3]. Закон визначив основні завдання, компетенцію та повноваження Антимонопольного комітету України, правовий статус його посадових осіб та територіальних одиниць, вирішивши питання матеріально-

технічного та соціально-економічного забезпечення діяльності Антимонопольного комітету України.

Одночасно із вдосконаленням антимонопольного регулювання підприємницьких відносин, зростанням кількості новостворених, а також корпоратизованих та приватизованих підприємств змінювалися і пріоритети державного регулювання підприємницької діяльності. В цей період головним завданням держави стало створення дієвих механізмів попередження та захисту від недобросовісної конкуренції. Підкреслимо, що саме недобросовісні методи здійснення конкурентної боротьби завдають найзначніших збитків конкуренції, тому що спрямовані, головним чином, на недобросовісне використання об'єктів інтелектуальної власності або на порушення договірних зв'язків та розкриття комерційних секретів. Крім того, на відміну від інших порушень конкуренції прояви недобросовісної конкуренції постійно видозмінюються і їх досить важко кодифікувати. Верховна Рада України 07.06.1996 р. прийняла Закон «Про захист від недобросовісної конкуренції» [5]. У Законі дається загальне визначення поняття «недобросовісна конкуренція», а також перелік дій, що визнаються недобросовісною конкуренцією. Правовий захист від недобросовісної конкуренції у зовнішньоекономічній діяльності здійснюється на основі Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. [10], а також Законів України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» [7] від 22.12.1998 р., «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» [8] від 22.12.1998 р..

Остаточно визначити поняття і види недобросовісної конкурентної практики не є можливим через постійну мінливість конкурентних відносин та господарських зв'язків їх учасників. Саме з огляду на це головним завданням систематизації та уніфікації конкурентного законодавства має стати вдосконалення організаційно-правових засад забезпечення захисту добросовісної конкуренції в Україні та підвищення ефективності застосування норм конкурентного законодавства органами правозастосування [21, с. 84].

Важливим напрямом конкурентного законодавства є законодавство з регулювання діяльності природних монополій. Варто зазначити, що законодавство у сфері природних монополій за своїм змістом є антиподом антимонопольному законодавству. Проте природні монополії діють лише у тих сферах промисловості, де дія конкуренції неефективна або згубна. На відміну від антимонопольного законодавства та законодавства із захисту від недобросовісної конкуренції, яке передбачає опосередковане державне втручання в економіку, для законодавства у сфері природних монополій характерне жорстке і передусім цінове регулювання ринку, пряме втручання держави в діяльність суб'єктів природних монополій. Відповідно до законодавства перелік суб'єктів природних монополій складає Антимонопольний комітет України. Проте суб'єкти природних монополій в силу свого монопольного становища підпадають під дію Закону «Про захист економічної конкуренції», який не містить для них вилучень. Все це дає підстави відносити законодавство у сфері природних монополій до конкурентного законодавства.

Сьогодні державне регулювання діяльності суб'єктів природних монополій здійснюється національними комісіями регулювання природних монополій, які утворюються і функціонують відповідно до Закону України «Про природні монополії» від 20.04.2000 року [11].

Регулювання конкурентних процесів у Законі України «Про захист економічної конкуренції» базується на поєднанні принципів заборони і контролю. Відповідно до принципу заборони Законом заборонено зловживання монопольним становищем, антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління і контролю, обмежувальна та дискримінаційна діяльність суб'єктів господарювання і об'єднань, окремі антиконкурентні узгоджені дії. Відповідно до принципу контролю в Законі визначено перелік узгоджених дій, які можуть бути дозволені, якщо їх учасники доведуть, що ці дії спрямовані на

вдосконалення виробництва, техніко-технологічний, економічний розвиток та ін.

Значний вплив на розвиток конкурентного законодавства мало прийняття нових Цивільного та Господарського кодексів України. Введення у дію з 01 січня 2004 р. Господарського кодексу України значно погіршило якість юридичного регулювання питань конкурентного законодавства, яка була досягнута протягом останніх років. Незважаючи на те, що Господарський кодекс України оперує термінологією Закону України «Про захист економічної конкуренції», між їх нормами існує багато юридичних колізій в частині регулювання питань захисту економічної конкуренції. Закон встановлює об'єктивні критерії для визначення будь-яких узгоджених дій суб'єктів господарювання антиконкурентними та суб'єктів господарювання, які займають монопольне (домінуюче) положення на ринку, зловживають ним. Для цього у вищеназваному законі використовується інструмент наслідків таких дій, що дозволяє об'єктивно визначити, чи є будь-які конкретні узгоджені дії антиконкурентними та чи мало місце зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку.

Механізм розгляду справ про порушення конкурентного законодавства колегіальними органами (Антимонопольний комітет України чи його територіальних відділень), механізм перегляду Антимонопольного комітету України рішень колегіальних органів зазначених відділень за заявами зацікавлених осіб, обмеження граничного розміру штрафів для застосування територіальними відділеннями Антимонопольного комітету України, збільшення строку на судові оскарження рішень Антимонопольного комітету України чи його територіальних відділень (з тридцяти днів до двох місяців тощо). Про ефективність таких заходів свідчить підтвердження законності та обґрунтованості переважної більшості рішень Антимонопольного комітету України та його відділень господарськими судами різних інстанцій.

Заяви про порушення законодавства про захист економічної конкуренції подаються до Антимонопольного комітету України або його територіальних відділень. А саме, заяви у справах, розгляд яких підвідомчий адміністративній колегії територіального відділення Антимонопольного комітету України, подаються за місцем вчинення порушення або за місцем знаходження відповідача, або за місцем настання наслідків порушення. Заяви про порушення в інших справах подаються до Комітету. Згідно з вимогами законодавства заява подається в письмовому вигляді і повинна містити наступні реквізити: найменування органу, до якого подається заява; найменування, поштову адресу, інші реквізити (номера факсу, телефону, адресу електронної пошти тощо) заявника та відповідача, зміст очікуваних вимог та виклад обставин, якими заявник обґрунтовує вимоги, інформацію про звернення до іншого органу чи суду з питань, порушених в заяві, перелік документів та інших матеріалів, що додаються до заяви, підпис заявника або його представника. Заяву мають право подавати суб'єкти господарювання - конкуренти, постачальники чи покупці відповідача та інші фізичні та юридичні особи, які можуть підтвердити, що дії чи бездіяльність відповідача, визначені зазначеними законами як порушення законодавства про захист економічної конкуренції, можуть безпосередньо і негативно вплинути на їхні права [83, с. 68].

Варто звернути увагу також і на те, що намагаючись вирішити в одному Законі всі проблеми регулювання конкурентних відносин, розробники та законодавці значно ускладнили механізм правового регулювання економічної конкуренції. Досить часто оцінку певної ситуації (щодо відповідності її нормам чинного законодавства) надає Антимонопольний комітет України. Закон України «Про захист економічної конкуренції» значно розширив повноваження Антимонопольного Комітету України, зокрема, щодо забезпечення доказової бази при здійсненні перевірок дотримання законодавства у сфері економічної конкуренції та застосування заходів відповідальності з одного боку, з іншого – повноваження антимонопольних органів обмежені за рахунок надання Кабінету

Міністрів України повноважень на надання дозволу на економічну концентрацію та узгоджені дії, якщо в наданні такого дозволу антимонопольні органи відмовили.

Державний контроль за дотриманням конкурентно- антимонопольного законодавства належить до державного контролю, оскільки реалізується лише державними органами. Контролювання як управлінська функція і контроль за дотриманням конкурентно-антимонопольного законодавства передбачає визначення відхилення від еталону поведінки суб'єктів господарювання, державних органів влади та органів місцевого самоврядування, що зумовлює застосування регуляторних заходів впливу, зокрема, притягнення до відповідальності.

Ефективність здійснення державного контролю за дотриманням конкурентно-антимонопольного законодавства безпосередньо залежить від повноти визначення видів порушень правовими нормами. Основними правовими актами, в яких визначено види правопорушень конкурентно-антимонопольного законодавства є Закон України "Про захист економічної конкуренції", Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції", Закон України "Про природні монополії".

3.2 Система санкцій за порушення конкурентного законодавства

Відповідальність суб'єктів господарювання за порушення конкурентного законодавства є самостійним підвидом господарсько-правової відповідальності, сутність якої полягає в тому, що суб'єкт господарювання зазнає несприятливих наслідків економічного або правового характеру за порушення ним конкурентних правил господарювання.

Юридична відповідальність у сфері захисту економічної конкуренції передбачає можливість застосування за порушення законодавства про захист

економічної конкуренції заходів кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та господарсько-правової відповідальності [54, с. 69].

Аналіз чинного законодавства і правозастосовної практики показує, що особливістю відповідальності за порушення конкурентного законодавства, як і господарсько-правової відповідальності в цілому, є те, що вона настає незалежно від вини правопорушника і що саме вчинення правопорушення суб'єктами господарювання є єдиною підставою відповідальності.

Загальне поняття порушень конкурентного законодавства можна визначити як протиправне, шкідливе діяння (дія або бездіяльність), яке вчинюється суб'єктами господарювання, органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління і контролю, зазіхає на суспільні відносини у сфері конкуренції, за яке передбачена юридична відповідальність.

Статтею 92 Конституції України визначено, що виключно законами України визначаються діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них.

Розділ VIII Закону України «Про захист економічної конкуренції» встановлює перелік порушень законодавства про захист економічної конкуренції, а також санкції за їх здійснення (застосування штрафів; заходів примусового поділу монопольних утворень; адміністративна відповідальність посадовців і інших працівників суб'єктів господарювання, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління і контролю; відшкодування шкоди).

Відповідно до ст. 50 Закону порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції є:

1. Антиконтурентні узгоджені дії;
2. Зловживання монопольним (домінуючим) становищем;
3. Антиконтурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління і контролю;

4. Невиконання рішення, попереднього рішення органів Антимонопольного комітету України або їх виконання не в повному обсязі;
5. Здійснення учасниками узгоджених дій - суб'єктами господарювання дій, заборонених згідно з ч. 5 ст. 10 Закону;
6. Делегування повноважень органів влади або органів місцевого самоврядування у випадках, заборонених згідно з ст. 16 Закону;
7. Вчинення дій, заборонених згідно з ст. 17 Закону;
8. Обмежувальна та дискримінаційна діяльність, заборонена згідно з ч. 2 ст. 18, ст. 19 і 20 Закону;
9. Обмежувальна діяльність, заборонена згідно з ч. 1 ст. 18 Закону;
10. Недотримання умов, передбачених п. 2 ч. 3 ст. 22 Закону;
11. Порухення положень погоджених з органами Антимонопольного комітету України установчих документів суб'єкта господарювання, створеного в результаті концентрації, якщо це призводить до обмеження конкуренції;
12. Концентрація без отримання відповідного дозволу органів Антимонопольного комітету України у випадку, якщо наявність такого дозволу необхідна;
13. Неподання інформації Антимонопольного комітету України, його територіальному відділенню у встановлені органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення або нормативно-правовими актами строки;
14. Подання інформації в неповному обсязі Антимонопольного комітету України, його територіальному відділенню у встановлені органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення або нормативно-правовими актами строки;
15. Подання недостовірної інформації Антимонопольного комітету України, його територіальному відділенню;

16. Створення перешкод працівникам Антимонопольного комітету України, його територіального відділення в проведенні перевірок, оглядів, вилученні або накладенні арешту на майно, документи, предмети або інші носії інформації;

17. Надання рекомендацій суб'єктами господарювання, об'єднаннями, органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління і контролю, що схиляють до вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції або сприяють вчиненню таких порушень;

18. Обмеження в господарській діяльності суб'єкта господарювання у відповідь на те, що він звернувся в Антимонопольного комітету України, його територіальне відділення із заявою про порушення законодавства про захист економічної конкуренції;

19. Невиконання учасниками узгоджених дій, концентрації вимог і зобов'язань, якими було обумовлено рішення про надання дозволу на узгоджені дії, концентрацію;

20. Обмежувальна діяльність об'єднань, заборонена згідно з ст. 21 Закону [6].

Порушення законодавства про захист економічної конкуренції тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Найбільш поширеною санкцією за порушення конкурентного законодавства є накладення штрафів на суб'єктів господарювання антимонопольними органами.

Згідно до статті 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції»:

1. Штрафи за порушення, у розмірі десяти відсотків доходу суб'єкта господарювання від реалізації продукції за останній звітний рік, передбачені пунктами 1, 2 та 4 статті 50 даного Закону;

2. Штрафи до п'яти відсотків доходу суб'єкта господарювання від реалізації продукції за останній звітний рік накладаються за такі правопорушення:

- здійснення учасниками узгоджених дій - суб'єктами господарювання дій, заборонених згідно з ч. 5 ст. 10 Закону; обмежувальну і дискримінаційну діяльність, заборонену згідно з ч. 2 ст. 18, ст. 19 і 20 Закону;
- недотримання умов, передбачених п. 2 ч. 3 ст. 22 Закону;
- порушення положень узгоджених з органами Антимонопольного комітету України документів суб'єкта господарювання, створеного в результаті концентрації, якщо це призводить до обмеження конкуренції;
- концентрація без отримання відповідного дозволу органів Антимонопольного комітету України у випадку, якщо наявність такого дозволу необхідна;
- невиконання учасниками узгоджених дій, концентрації вимог і зобов'язань, якими було обумовлено рішення про надання дозволу на узгоджені дії, концентрацію.

3. Штрафи в розмірі до одного відсотка доходу суб'єкта господарювання від реалізації продукції за останній звітний рік, накладаються за наступні правопорушення:

- обмежувальна діяльність, заборонена згідно з ч. 1 ст. 18 Закону;
- неподання інформації Антимонопольного комітету України, його територіальному відділенню у встановлені органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення або нормативно-правовими актами строки;
- подання інформації в неповному обсязі Антимонопольного комітету України, його територіальному відділенню у встановлені органами Антимонопольного комітету України, головою його територіального відділення або нормативно-правовими актами строки;
- подання недостовірної інформації Антимонопольного комітету України, його територіальному відділенню;

- створення перешкод працівникам Антимонопольного комітету України, його територіального відділення в проведенні перевірок, оглядів, вилученні або накладенні арешту на майно, документи, предмети або інші носії інформації;
- обмеження в господарській діяльності суб'єкта господарювання у відповідь на те, що він звернувся в Антимонопольного комітету України, його територіальне відділення із заявою про порушення законодавства про захист економічної конкуренції [6].

Доход (виручка) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визначається як сумарна вартість доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) усіх юридичних і фізичних осіб, що входять до групи, яка визнається суб'єктом господарювання відповідно до статті 1 Закону [6].

Якщо доходу немає або відповідач на вимогу органів Антимонопольного комітету України, голови його територіального відділення не надав розмір доходу:

- штраф, передбачений абзацом другим частиною 2 статті 52, накладається в розмірі до двадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- штраф, передбачений абзацом третім частиною 2 статті 52 - в розмірі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- штраф, передбачений абзацом четвертим частиною 2 статті 52 - в розмірі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [6].

Рішення про накладення штрафів у розмірах понад одну тисячу неоподатковуваних мінімумів доходів громадян приймаються виключно Антимонопольним комітетом України, адміністративною колегією Антимонопольного комітету України на їх засіданнях.

У випадку, якщо суб'єкт господарювання працював менш одного року, розмір штрафу обчислюється від доходу (виручки) суб'єкта господарювання за весь час до ухвалення рішення про накладення штрафу.

Наслідки несплати штрафів, що накладаються Антимонопольного комітету України, визначені в частині 5 статті 56 Закону України «Про захист економічної конкуренції» - за кожен день прострочення сплати штрафу (перевищення 30-денного терміну сплати штрафу, що обчислюється з дня отримання рішення про накладення штрафу) стягується пеня у розмірі півтора відсотка суми штрафу. Розмір пені не може перевищувати розмір штрафу, накладеного відповідним рішенням органу Антимонопольного комітету України. У разі несплати штрафу в терміни, передбачені рішенням, і пені органи Антимонопольного комітету України стягують штраф і пеню в судовому порядку.

Згідно з статтею 53 Закону про захист економічної конкуренції, якщо суб'єкт господарювання зловживає монопольним (домінуючим) становищем на ринку, органи Антимонопольного комітету України мають право ухвалити рішення про примусовий поділ суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище. Рішення органів Антимонопольного комітету України про примусовий поділ суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище, підлягає виконанню в зазначений строк, який не може бути менше шести місяців [6].

Застосування примусового поділу органами Антимонопольного комітету України не є обов'язковим за вказане правопорушення, що підтверджується нормами закону про те, що органи Антимонопольного комітету України мають право ухвалювати рішення про примусовий поділ. Проте такі рішення застосовуються не у всіх випадках.

Застосування примусового поділу зв'язується не з відсутністю яких-небудь елементів складу правопорушення або обліком врахування систематичності або грубості порушення, ступеня вини правопорушника, а з певними організаційно-технічними причинами. Примусовий поділ не застосовується у випадках неможливості організаційного або територіального відокремлення підприємств, структурних підрозділів або структурних одиниць або наявності тісного

технологічного зв'язку підприємств, структурних підрозділів або структурних одиниць (якщо обсяг продукції, споживаної суб'єктом господарювання, перевищує тридцять відсотків валового обсягу продукції підприємства, структурного підрозділу або структурної одиниці).

Рішення про примусовий поділ ухвалюють органи Антимонопольного комітету України, проте виконує рішення, тобто реалізує його, сам правопорушник. Пунктом 4 статті 53 Закону про захист економічної конкуренції передбачено, що реорганізація суб'єкта господарювання, який підлягає примусовому поділу, здійснюється на його розсуд за умови усунення монопольного (домінуючого) становища цього суб'єкта господарювання на ринку [6].

У конкурентному законодавстві ціль примусового поділу цілком визначена - створення конкурентного середовища на ринку для збільшення обсягів виробництва, підвищення якості товарів і послуг, зниження цін на них, що і зумовило вибір конкретної форми демонополізації, пов'язаної з появою на ринку декількох суб'єктів господарювання - конкурентів.

Згідно з частиною 2 статті 54 Закону про захист економічної конкуренції за невиконання попереднього рішення органів Антимонопольного комітету України або їх виконання не в повному обсязі; неподання інформації у встановлені антимонопольними органами або нормативно-правовими актами строки; подання інформації в неповному обсязі; подання недостовірної інформації; створення перешкод працівникам Антимонопольного комітету України в проведенні перевірок, огляду, вилученні або накладенні арешту на майно, документи, предмети або інші носії інформації посадовці органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління і контролю несуть адміністративну відповідальність згідно з Законом.

Нині залучити посадових і інших осіб, вказаних в статті 54 Закону про захист економічної конкуренції, до адміністративної відповідальності важко, а по деяких правопорушеннях неможливо взагалі, що пояснюється наступним.

Цивільно-правова санкція у вигляді відшкодування шкоди передбачена статтею 55 Закону. Особи, яким заподіяно шкоду внаслідок порушення законодавства про захист економічної конкуренції, можуть звернутися до суду, господарського суду із заявою про його відшкодування [6].

Деякі порушення законодавства про захист економічної конкуренції можуть спричинити відшкодування шкоди в подвійному розмірі.

Так, ч. 2 ст. 55 Закону про захист економічної конкуренції передбачає відшкодування шкоди в подвійному розмірі завданої шкоди за наступні порушення антимонопольно-конкурентного законодавства [6]:

- антиконкурентні узгоджені дії;
- зловживання монопольним (домінуючим) становищем;
- здійснення учасниками узгоджених дій - суб'єктами господарювання, заборонених п. 5 ст. 10 даного Закону;
- недотримання умов, передбачених п. 2 ч. 3 ст. 22 даного Закону, тобто порушення правил перепродажу частин (акцій, паїв) суб'єкта господарювання, придбаних особою, основним видом діяльності якої є проведення фінансових операцій або операцій з фінансовими паперами, якщо таке придбання здійснюється з метою їх подальшого перепродажу за умови, що вказана особа не бере участі в голосуванні у вищому органі або інших органах управління суб'єкта господарювання;
- концентрація без отримання відповідного дозволу органів Антимонопольного комітету України у випадку, якщо наявність такого дозволу необхідна;
- обмеження в господарській діяльності суб'єкта господарювання у відповідь на те, що він звернувся в Антимонопольного комітету України, його територіальне відділення із заявою про порушення законодавства про захист економічної конкуренції;

- невиконання учасниками узгоджених дій, концентрації вимог і зобов'язань, якими було обумовлено рішення про надання дозволу на узгоджені дії, концентрацію.

На відміну від Закону «Про обмеження монополізму і недопущення недобросовісної конкуренції», який замінив Закон України «Про захист економічної конкуренції», даний Закон не передбачає вилучення незаконно одержаного прибутку внаслідок порушення конкурентного законодавства, який би стягувався до державного бюджету. Це пов'язано з тим, що незаконно одержаний прибуток визнається втраченою вигодою і включається до складу шкоди.

На практиці найпоширенішими є так звані цінові зловживання монопольним (домінуючим) становищем до яких відносяться зловживання у вигляді встановлення дискримінаційних і монопольних цін, причому як монопольно високих, так і монопольно низьких. Відбуваються такі зловживання в основному суб'єктами, що функціонують на соціально значимих ринках (житлово-комунальних послуг, енергопостачання, зв'язку, транспорту), тому зачіпають життєво важливі інтереси досить широкої категорії споживачів, а звідси мають істотні негативні наслідки.

Притягнення до відповідальності за порушення конкурентною законодавства може мати місце впродовж спеціальних термінів позовної давності, встановлених статтею 42 Закону "Про захист економічної конкуренції" - п'ять років від дня вчинення порушення, а у разі тривалого порушення з дня його закінчення, крім випадків несвоєчасного, неповного подання інформації чи подання недостовірної інформації антимонопольним органам, створення перешкод працівникам антимонопольних органів щодо виконання ними своїх повноважень, стосовно яких передбачено трирічний строк позовної давності.

Господарсько-правова відповідальність у сфері захисту економічної конкуренції характеризується поєднанням приватних та публічних інтересів

при її застосуванні, наявністю системи санкцій, не притаманних іншим видам юридичної відповідальності, а також її законодавчо визначеними межами. Крім того, виокремлення господарсько-правової відповідальності з-поміж інших видів юридичної відповідальності у зазначеній сфері відбувається за рахунок наявності процесуально визначених засад її застосування, та, у окремих випадках - можливості звільнення суб'єктів господарювання від відповідальності [36, с. 298].

3.3 Шляхи вдосконалення організаційно-правового механізму захисту економічної конкуренції в Україні

Постійне вдосконалення і розвиток законодавства про захист економічної конкуренції в комплексі з економічними та організаційними заходами сприяє створенню єдиної системи і ефективному механізму протидії монополізму в Україні [45].

Саме тому питання захисту українських та іноземних суб'єктів господарювання від монополістичних та недобросовісних практик є дуже актуальним. Варто відзначити, що приєднання України до Світової Організації Торгівлі також дає суб'єктам господарювання право обирати форму захисту своїх прав та законних інтересів. Одночасно аналіз чинного законодавства про захист економічної конкуренції дозволяє визначати його недоліки та запропонувати шляхи вдосконалення та гармонізації законодавчого механізму захисту економічної конкуренції.

Особливістю сучасного конкурентного законодавства є формування його на основі найкращих світових аналогів. Проте практика застосування окремих положень чинного законодавства потребує вдосконалення.

Значним кроком на шляху створення ефективної системи захисту конкуренції є прийняття Закону України «Про захист економічної конкуренції»,

який замінив Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності».

Закон України «Про захист економічної конкуренції» визначає правові засади підтримки та захисту конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності та спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку ринкових відносин [6].

В Україні можливо спостерігати низьку конкурентну культуру, коли її високий рівень забезпечує поведінка споживачів, які активно шукають кращу продукцію та виробників, удосконалюють свою діяльність, працюють чесно, керуючись етичними нормами. Сюди можна віднести обізнаність суб'єктів господарювання з правилами конкурентної політики. У Господарському кодексі, стаття 38 «Правила професійної етики у конкуренції» зазначено: «суб'єкти господарювання за сприяння зацікавлених організацій можуть розробляти правила професійної етики у конкуренції для відповідних сфер господарської діяльності [2].

Гострою постає проблема інформатизації конкуренції. Виникає втрата мотивації до ефективної діяльності, нераціональності використання ресурсів, недовіри окремих державних заходів, неефективність ведення бізнесу. Зміни, які відбуваються в економіці, зараз вимагають стратегічного бачення у конкурентній боротьбі. Тому, щоб процвітати у сучасних умовах, фірми повинні обирати певну стратегію, яка може бути як наступальною, так і оборонною, короткостроковою - для миттєвої реакції на ситуацію, та довгостроковою - від якої залежить майбутня позиція і можливості фірми на ринку. Як зазначає Портер М., «Універсальної конкурентної стратегії не існує; тільки стратегія, узгоджена з умовами конкурентної галузі промисловості, навиками і капіталом, якими володіє конкурентна фірма, може принести успіх» [79, с. 52].

Для вирішення наявних проблем у законодавстві України майже кожного року українські та зарубіжні юристи висловлюють різні думки щодо

вдосконалення економічної конкуренції в Україні. У 2017 році відбувся шостий Форум України з питань розвитку конкуренції, який був організований Антимонопольним комітетом України спільно з Фондом розвитку конкуренції.

Спікери впевнено зазначали, що «Недостатнє фінансування, непевність щодо перспективи отримання належних ресурсів і жорсткий дефіцит негативно впливають на здатність Антимонопольного комітету України належно функціонувати, а також наймати й втримувати кваліфікаційних працівників. Незважаючи на високу плинність кадрів, кількість персоналу Антимонопольного комітету України в центральному відділенні залишається відносно стабільною. Проте регіональні відділення страждають від значного скорочення персоналу. З огляду на недостатнє фінансування та слабку організаційну інфраструктуру, працівники Антимонопольного комітету України мусять докладати величезних зусиль. Так, фахівці, які займаються питаннями публічних закупівель, працюють 12 год на день, щоб вкластися в терміни розгляду оскарження рішень щодо формування контрактів. Така наполегливість для збереження й примноження результатів роботи є головною складовою майбутніх успіхів Антимонопольного комітету України.» [85].

Відсутність програми пом'якшення відповідальності для суб'єктів господарювання, які надають інформацію не першими; відсутність санкцій для фізичних осіб за порушення конкурентного законодавства; створення ефектиної системи штрафів, все це потребує уваги і вдосконалення у законодавстві, для подальшої успішної роботи органів Антимонопольного комітету України.

Розробка стратегії й тактики забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в цілому, в умовах сучасного етапу процесу європейської інтеграції зумовлює доцільність впровадження різних заходів. В Огляді Організації економічного співробітництва та розвитку містяться рекомендації для Парламенту та Уряду щодо вирішення проблемних питань:

- забезпечити автономію Антимонопольного комітету України, надати належні ресурси для підтримки високих стандартів діяльності та надати більшу

гнучкість під час використання ресурсів центрального й територіальних відділень;

- запровадити прозорі правила призначення та звільнення голови Антимонопольного комітету України та державних уповноважених;
- надати Антимонопольному комітету України право самостійно обирати, які справи розслідувати й у якому обсязі, що дозволить оптимізувати використання обмежених ресурсів;
- забезпечити ефективні механізми запобігання та ефективного покарання за утворення картелів і змови учасників тендерів шляхом розширення слідчих повноважень Антимонопольного комітету України, перегляду програми пом'якшення відповідальності та запровадження зменшення штрафів для сторін, які подають інформацію не першими; запровадження особистої відповідальності та підсилення адміністративної відповідальності фізичних осіб; запобігання ухиленням від сплати штрафів; запровадження безпосереднього правозастосування для рішень Антимонопольного комітету України, надання ним повноважень співпрацювати з іншими юрисдикціями;
- надати Антимонопольному комітету України повноваження вимагати від суду рішень про припинення порушень конкурентного законодавства під час провадження у справах;
- чітко окреслити юрисдикції судів, щоб спонукати їх до спеціалізації, та забезпечити додаткові навчальні програми для суддів;
- переглянути удосконалити законодавство в галузі публічних закупівель і процесів закупівель;
- ввести зміни до Господарського кодексу України, щоб усунути конфлікт між цим кодексом та законодавством про захист економічної конкуренції;
- удосконалити регуляторні системи для природних монополій [85].

Можна зробити висновок, що за той період який пройшов після форуму вносились декілька змін до Закону України «Про захист економічної

конкуренції», та відповідно до нього всіх нормативно-правових актів для врегулювання законодавства.

Для побудови економіки, яка базується на принципах конкуренції, необхідне створення рівних умов для всіх господарських суб'єктів з особливою підтримкою малого та середнього бізнесу, ефективне регулювання монополізації з протекційними цілями для створення умов інтеграції українських товаровиробників в систему міжнародної конкуренції. Обов'язковим є зменшення тиску на підприємства з боку державних органів, спрощення та пришвидшення дозвільних процедур. Державні органи повинні мати ефективну систему обміну (передачі) інформації, щоб не вимагати дозволу, сертифікати, довідки тощо, видані іншими державними органами. Важлива необхідність підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробника не тільки через пошук різноманітних пільг чи політичного захисту, а через збільшення продуктивності праці, розробки та впровадження інновацій, ефективне впровадження найновіших систем управління, логістичних новинок, використання можливостей глобальних інформаційних мереж [45].

Сучасний етап розвитку конкурентної політики в Україні об'єктивно вимагає зміни її орієнтації, насамперед в напрямі формування раціонального антимонопольного регулювання, яке передбачає перехід від боротьби з монополізмом до захисту економічної конкуренції із запровадженням системи превентивних заходів конкурентної спрямованості, надання пріоритету заходам зі зменшення вхідних бар'єрів входження в ринок, сприяння входженню нових фірм у ринкове середовище; розширення сфери застосування повноважень Антимонопольного комітету України на нові товарні ринки; розмежування компетенції конкурентного відомства та інших державних органів.

Ознаками недостатнього рівня розвитку конкуренції вважаються: зростання цін, яке не може бути прояснено під впливом інших факторів; підвищення рівня концентрації товарних ринків та значна їх монополізація; низький рівень продуктивності праці та інноваційної активності суб'єктів господарювання,

зокрема, внаслідок не сформованості економічних стимулів щодо залучення інвестиційних ресурсів в інноваційні та модернізаційні процеси. Про недостатній рівень розвитку конкуренції свідчать також дані наукових досліджень, відповідно до яких протягом останніх років на товарних ринках з обмеженими можливостями для розвитку конкуренції реалізовано більш як 50% обсягу продукції, в тому числі на повністю монополізованих ринках – більш як 7%, на ринках з домінуванням однієї компанії – майже 28%, на ринках з домінуванням кількох компаній – більш як 15%. зростання показників, що характеризують рівень ринкової концентрації, останніми роками спостерігалось, зокрема, у добувній промисловості, будівництві, фінансовій діяльності, сфері охорони здоров'я [95, с. 55].

Підсумовуючи все, можна дійти висновку що, економічна конкуренція уже давно перестала розглядатися як виключно економічна та ринкова категорія, яка вживається лише представниками економічної теорії під час дослідження ринкових процесів самоврядування. Права підприємців у сфері економічної конкуренції регулюється низкою нормативно-правових актів, Законами України, які розкривають основні аспекти та особливості діяльності підприємницького сектору. Права суб'єктів підприємницької діяльності визначаються господарським законодавством. Їх можна класифікувати відповідно до їхнього змісту: засновницькі права, права в галузі управління, майнові права. На сьогодні Україна є однією зі світових лідерів за кількістю порушень ділової репутації, реалізації піратських копій та контрафактної продукції. Основними шляхами боротьби з такими явищами є: удосконалення законодавчої бази, а саме, збільшення відповідальності суб'єктів господарювання. [87, с. 345].

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Здійснивши дослідження правового регулювання економічної конкуренції в Україні можна запропонувати такі висновки:

1. Конституція України розглядає підтримку та захист конкуренції як двостороннє правове явище. З одного боку, це особлива діяльність держави, спрямована на забезпечення конкуренції в економіці, а з іншого — економіко-правова гарантія реалізації конституційного принципу права на підприємницьку діяльність не заборонену законом.

Економічна конкуренція як об'єкт державного регулювання є складним явищем. Держава в процесі конкуренції повинна забезпечити ефективність виробництва, яка досягається створенням ефективної структури виробництва. Також, справедлива конкуренція повинна забезпечити захист споживачів від порушення правил та інших неправомірних дій суб'єктів господарювання, спрямованих на неправомірний перерозподіл матеріальних благ від споживачів та добросовісних суб'єктів до недобросовісних.

Специфічною особливістю економічної конкуренції є те, що не всі підприємці зацікавлені в її існуванні. Законодавство про захист економічної конкуренції виділяє суб'єктів господарювання, які займають монопольне становище на ринку. Вони у свою чергу домінують на ринку та мають значну його частку і, як правило, не є зацікавленими та навряд чи будуть зацікавлені у конкурентній боротьбі. Тому держава, за допомогою законодавства ставить таких суб'єктів господарювання у певні рамки.

Економічна конкуренція залежить не тільки від економічної цілісності від її захисту за допомогою законодавства та подальшому розвитку на державному рівні, а й від самих суб'єктів господарювання.

2. На сьогодні українське конкурентне законодавство регулює відносини, які можуть впливати на економічну конкуренцію на території України. Система захисту економічної конкуренції в Україні загалом дозволяє вирішувати

завдання, які стоять перед конкурентними органами, зокрема, запобігання та припинення антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання; зловживань монопольним становищем та недобросовісної конкуренції; здійснення попереднього контролю за концентраціями та узгодженими діями суб'єктів господарювання; захисту конкуренції.

Підтримка конкуренції виявляється в обов'язковій діяльності держави в особі її органів та посадових осіб зі створення умов для виникнення розвитку та існування добросовісної економічної конкуренції, а також недопущення зловживанням монопольним становищем на ринку, неправомірному обмеженню конкуренції та недобросовісній конкуренції. Така діяльність держави та уповноважених нею органів надають право підприємцям здійснювати свою господарську діяльність за умов добросовісної конкуренції. Право підприємців на наявність добросовісної конкуренції дає їм можливість вільно конкурувати й вимагати здійснення правомірних дій від своїх конкурентів та інших учасників ринку.

Державний регулятивний вплив на економічну конкуренцію справляється за допомогою правових, організаційних та економічних засобів. До правових засобів належить прийняття регуляторних актів щодо правил поведінки органів управління і суб'єктів господарювання в господарській сфері. Належним чином налаштовані, правові інструменти впливу на економічну конкуренцію, а також структуру, функції правових засад державного регулювання економічної конкуренції, їх взаємодію та взаємопов'язаність, призводить не тільки до захисту економічної конкуренції, а й сприяє її виникненню. Наслідком чого є створення та функціонування сучасної ринкової економіки.

Державний механізм регулювання економічної конкуренції являє собою усю сукупність засобів правового та економічного (у межах визначених законом) впливу держави на структуру ринку та економічну поведінку його суб'єктів, які дають змогу здійснювати ефективний розподіл ресурсів (як

державних, так і приватних) і, як наслідок, максимізацію національного благополуччя.

3. В основу законодавчих гарантій прав і свобод підприємців покладено принципи єдиного економічного простору, вільного пересування товарів, робіт, послуг, свободи економічної діяльності та підтримки конкуренції. В рамках конкурентних відносин ці гарантії закріплено в законодавстві про захист економічної конкуренції, яке складається з положень Конституції України, законів України, указів Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, а також відомчих нормативних актів Антимонопольного комітету України та інших міністерств і відомств. Саме в законодавстві про захист економічної конкуренції як цілісній системі нормативних правових актів закріплено конкретні норми, що спрямовані на захист економічної конкуренції; визначено коло державних органів, на які покладено обов'язок здійснювати захист конкуренції на всій території України; передбачено відповідальність за вчинення дій, спрямованих на спотворення, обмеження або усунення конкуренції з ринку.

4. Закон України «Про захист економічної конкуренції» визначає поняття та вказує що є узгодженими діями. Антиконтурентні узгоджені дії за своєю структурою є діями які створюються при укладанні суб'єктами господарювання угод між собою; створення об'єднань та суб'єктів господарювання.

Конкурентне законодавство сприяє розвитку та ефективному функціонуванню повноцінного конкурентного середовища, яке потребує як усунення або істотного зменшення впливу негативних чинників об'єктивного характеру, так і попередження та припинення правопорушень, що завдають шкоди економічній конкуренції. Тому, загальним об'єктом посягання для всіх антиконкурентних правопорушень є відносини конкуренції у сфері господарювання.

Суб'єктами антиконкурентних правопорушень є суб'єкти господарювання, органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, органи адміністративно-

господарського контролю. Антимонопольний комітет України передбачає отримання дозволів для суб'єктів господарювання на реалізацію узгоджених дій. Таке обмеження конкуренції на ринку є важливим для формування конкурентної політики в Україні.

5. За вчинення правопорушення у формі зловживання монопольним становищем у законодавстві передбачено застосування юридичної відповідальності двох видів: господарсько-правової та адміністративної, що можуть застосовуватися одночасно за одне правопорушення. Підставою для юридичної відповідальності за зловживання монопольним становищем на ринку є склад цього правопорушення, проте для кваліфікації дій суб'єктів господарювання як зловживання монопольним становищем на ринку достатнім є встановлення самого факту вчинення дій, визначених законом як зловживання монопольним становищем.

6. Державна влада за свою природою є монопольною, законодавством окремо виділено антиконкурентні дії для органів державної влади, місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю. Серед основних, та найпоширеніших нормативних актів які забезпечують порядок антиконкурентних дій є Закон України «Про захист економічної конкуренції», Господарський кодекс України.

7. Припинення правопорушень конкурентного законодавства в Україні визначаються Антимонопольним комітетом України, який застосовує всі нормативні акти з економічної конкуренції. Зробивши дослідження, впливає питання про підвищення ефективності застосування норм конкурентного законодавства органами правозастосування. Ефективність здійснення державного контролю за дотриманням засад припинення правопорушень в Україні, надасть повну працюючу систему захисту економічної конкуренції.

9. Вдосконалення організаційно-правового механізму захисту економічної конкуренції в Україні є однією з основних законодавчих цілей влади.

Зробивши дослідження економічної конкуренції, можна запропонувати декілька шляхів для вирішення проблеми захисту конкуренції в Україні:

1. Аби запобігти подальшого утворення недобросовісної конкуренції у певних ланках підприємницької діяльності, треба заохочувати робітників Антимонопольного комітету та всіх його підконтрольних органів до належного ставлення до роботи. Це буде спонукати виявленню всіх протиправних дій збоку суб'єктів господарювання, та належним чином вести розвиток економічної конкуренції в Україні на високий рівень організації.

2. Реалізація єдиної системи внесення даних та запитів до Антимонопольного комітету України про порушення конкурентної політики суб'єктами господарювання стане наступним вагомим внеском до майбутнього економічної конкуренції. Так як, дотримання вітчизняних принципів зберігання та обробки інформації, тягне за собою повільну роботу Антимонопольного комітету України та його органів, що не завжди дає можливість провести повну вірну перевірку порушень, та досконале контролювання суб'єктів господарювання на дотримання всіх вимог конкурентного законодавства.

3. Продовжити удосконалювати конкурентне законодавство на високому рівні, на прикладах правових актів інших країн. Що дасть можливість реалізувати повноцінне працююче законодавство в Україні, та спростить вирішення спорів у судах як України, так і в судах інших країн справи яких стосуватимуться конкурентного законодавства України.

Сучасний етап розвитку конкурентної політики в Україні об'єктивно вимагає зміни її орієнтації, насамперед в напрямі формування раціонального антимонопольного регулювання, яке передбачає перехід від боротьби з монополізмом до захисту економічної конкуренції із запровадженням системи заходів конкурентної спрямованості, надання пріоритету заходам зі зменшення вхідних бар'єрів входження в ринок, сприяння входженню нових фірм у ринкове середовище; розширення сфери застосування повноважень

Антимонопольного комітету України на нові товарні ринки; розмежування компетенції конкурентного відомства та інших державних органів.

Основними **пропозиціями** для вирішення недоліків в законодавстві економічної конкуренції, можна зазначити такі статті:

1. Ввести зміни до пункту 2 статті 15 Закону України «Про захист економічної конкуренції» Антиконтурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю (п. 2, ст. 15 Антиконтурентними діями органів влади самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, зокрема, визнаються:), та доповнити таким підпунктом: «дії, що визнаються корупційними, внаслідок прямої або опосередкованої заборони суб'єктам господарювання утворювати різні форми об'єднань, які не призводять до порушення законодавства про захист економічної конкуренції;».

2. Ввести зміни до статті 26 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» Науково-методичне та інформаційне забезпечення діяльності Антимонопольного комітету України, та доповнити частиною третьою: «Для відкритого доступу до інформації Антимонопольний комітет України застосовує «Єдину базу даних справ Антимонопольного комітету України», яка надає повну або часткову відкритість справ для запобігання утворення корупційних дій з боку економічної конкуренції в Україні.»

3. Для розвитку конкурентної політики, Антимонопольним комітетом України повинно бути прийнято до Закону України «Про Антимонопольний комітет України» низку статей про співробітництво Антимонопольного комітету України з компетентними органами інших держав. Стаття 22.2 передбачає підстави для надання інформації антимонопольними органами, але не реалізує зростання та вдосконалення конкурентної політики на міжнародному рівні. Буде доречним, доповнити законодавство умовами і видами інформації та рекомендацій для формування взаємного співробітництва між державами для поліпшення антимонопольного регулювання в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254/96-ВР [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Господарський Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 р. №3659-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>
4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
5. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр>
6. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>
7. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України від 23.03.2000 р. № 1595-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14>
8. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту: Закон України від 23.03.2000 р. № 1595-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14>
9. Про затвердження положення про порядок подання заяв до органів Антимонопольного комітету України про надання дозволу на узгоджені дії суб'єктів господарювання: Розпорядження Антимонопольного комітету

України від 12.02.2002 р. №26-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/113539>

10. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.91 р. № 960-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>

11. Про природні монополії: Закон України від 20.04.2000 р. № 1682-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1682>

12. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 02.12.1997 р. № 671/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/671/97-ВР>

13. Про транспорт: Закон України від 10.11.1994 р. №232/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-вр>

14. Про проведення узгодженої антимонопольної політики: Договір між Україною, Росією, Азербайджаном, Armenією, Білорусією, Грузією, Казахстаном, Киргизією, Молдовою, Таджикистаном та Узбекистаном від 16.01.2003 р. №449-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_502

15. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про загальнодержавну програму розвитку конкуренції в Україні на 2014 – 2024 роки» від 06.02.2014 №739-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua>

16. Антиконтрентні узгоджені дії / Викладений матеріал Антимонопольного комітету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/84510>

17. Азоев Г.Л. Конкуренція: аналіз, стратегія та практика / Г.Л. Азоев // Монографія. – М.: Центр економіки та маркетингу, 1996. – 208 с.

18. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації / Л.Л. Антонюк – К.: КНЕУ, 2004. – 275 с.

19. Базилевич В. Роздержавлення природних монопольних структур в Україні / В. Базилевич, Г. Филюк // Економіка України. - 2002. - №3. - С. 35-42
20. Базилук Я.Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення: монографія / Я.Б. Базилук. — К., 2002. — 130 с.
21. Бакалінська О.О. Захист від недобросовісної конкуренції: перспективи правового регулювання / О.О. Бакалінська // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. - 2016. - № 1. — С. 82 – 91
22. Бакалінська О.О. Правове забезпечення добросовісної конкуренції в Україні: проблеми теорії і практики // Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук – Київ, 2014. – 453 с.
23. Борисова Т.М. Міжнародна конкуренція : навч. посіб. / Т. М. Борисова, Г.В. Ціх ; Терноп. нац. техн. ун-т ім. І. Пулюя, Ф-т економіки і підприємницької діяльності. — Тернопіль: ТНТУ ім. І. Пулюя, 2016. — 162 с.
24. Борисенко З.М. Захист конкуренції в бізнесі як складова економічної безпеки / З.М. Борисенко. // Ефективна економіка. - 2013. - № 9. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_9_65
25. Буянова Н.А. Основні напрями та умови формування ефективного механізму захисту конкуренції / Н.А. Буянова // Формування ринкових відносин в Україні. - 2012. - № 2. — С. 40-43
26. Валітов С.С. Конкурентне право: навчальний посібник / К.: Юрінком Інтер, 2006. - 432 с.
27. Варналій З.С. Конкуренція і підприємництво / З.С. Варналій; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — Київ : Знання України, 2015. — 463 с.
28. Вінник О.М. Господарське право: навчальний посібник. - 2-е вид., змін. та доп. - К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. - 766 с.
29. Воротін В.Є. Еволюція методологічних підходів до формування конкурентних переваг суб'єктів аграрного виробництва / В.Є. Воротін, Є.Ю. Маркова // Актуальні проблеми інноваційної економіки. № 3. 2016, с. 27–32

30. Глазун О.А. Правові засади захисту від проявів недобросовісної конкуренції в Україні / О.А. Глазун, М.В. Фавстіна // Правові горизонти. - 2017. - Вип. 4. – С. 30-36
31. Даніш С.П. Шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення контролю у сфері захисту економічної конкуренції в Україні / С.П. Даніш // Європейські перспективи. – 2014. – С. 56-59
32. Джуринський О.О. Захист від недобросовісної конкуренції (цивільно-правовий аспект) : автореф. дис. канд. юрид. Наук / О.О. Джуринський // Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2010. — 18 с.
33. Дідук А.Г. Правовий режим конфіденційної інформації: цивільно-правовий аспект: автореф. дис. на здобуття навч. ступеня кан. юрид. наук / А.Г. Дідук // Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2008. – 21 с.
34. Дрига С.Г. Підвищення ефективності процесів підтримки та захисту економічної конкуренції / С.Г. Дрига, Н.С. Мисліцька // Формування ринкових відносин в Україні. - 2015. - № 8. – С. 3-7
35. Дудник О.В. Економічна природа понять «конкуренція» та «конкурентноспроможність» / О.В. Дудник, С. Міненко // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Вип.29(1). – С. 112-116
36. Жаліло Я.А. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я.А. Жаліло, Я.Б. Базилюк, Я. В. Белінська ; за ред. Я. А. Жаліла // Монографія. - К. : НІСД, 2005. - 388 с
37. Журик Ю.В. Антимонопольно-конкурентне право України : навч. посіб. / Ю.В. Журик. — Київ : Центр учб. літ., 2016. — 269 с.
38. Журик Ю.В. Право про захист економічної конкуренції як комплексна підгалузь права в національній системі права України / Ю.В Журик // Юридична Україна. - 2011. - № 8. – С. 102-105
39. Задихайло Д.В. Господарське право: підручник / Д. В. Задихайло, В. М. Пашков, Р. П. Бойчук та ін.; за заг. ред. Д.В. Задихайла, В.М. Пашкова. - Х.: Право, 2012. - 696 с.

40. Зайченко Ю.І. Положення із захисту економічної конкуренції в регіональних торговельних угодах – правовий інструмент реагування держав на транскордонний вплив антиконкурентної поведінки / Ю.І. Зайченко // Альманах міжнародного права. - 2017. - Вип. 16. – С. 32-43

41. Зайченко Ю.І. Роль організації економічного співробітництва та розвитку у захисті економічної конкуренції на міжнародному рівні / Ю.І. Зайченко // Прикарпатський юридичний вісник. - 2016. - Вип. 2. – С. 136-139

42. Ільницький Д.О. Глобальна конкуренція в науково-освітньому просторі / Д.О. Ільницький // ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – Київ: КНЕУ, 2016. – 445 с.

43. Кальниш Ю.Г. Публічне управління та адміністрування: навчальний посібник / Ю.Г. Кальниш, Т.М. Лозинська, В.І. Тимцуник. – Полтава: РВВ ПДАА, 2015. - 280 с.

44. Калічавий А.В. Еволюція конкуренції: від зародження поняття до сучасних особливостей/ А.В. Калічавий // Економічна теорія та історія економічної думки. Випуск 5 (115), с. 58–63

45. Калічавий А.В. Напрямки підвищення ефективності конкуренції в Україні // А.В. Калічавий [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1496>

46. Каштанов О.С. Правовий захист від антиконкурентних дій в економічній конкуренції : Автореф. дис. канд. юрид. наук / О.С. Каштанов // НАН України. Ін-т екон.-прав. дослідж. — Донецьк, 2005. — 16 с.

47. Корчак Н.М. Загальні положення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності / Н.М. Корчак // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 2. – С. 7–9

48. Корчак Н.М. Форми захисту прав і законних інтересів учасників економічної конкуренції за законодавством України / Н.М. Корчак // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2008 - №3. – С. 69-73

49. Коссак В.М. Правовий захист економічної конкуренції : навч. посіб. / В.М. Коссак, Ю.М. Юркевич // Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. — 312 с.
50. Костусєв О. Стан конкурентного середовища в Україні та основні напрями вдосконалення правових механізмів захисту конкуренції / О. Костусєв // Економіст. - 2005. - №5. - С. 52-53
51. Кузьменко Л.Г. Вдосконалення державного регулювання захисту економічної конкуренції / Л.Г. Кузьменко // Формування ринкових відносин в Україні. - 2015. - № 10. — С. 102-105
52. Кузьменко Л. Г. Основні шляхи запобігання порушення законодавства про захист економічної конкуренції суб'єктами природних монополій / Л.Г. Кузьменко // Наукові записи НаУКМА. Економічні науки. — 2013. — Т146. — С. 89-92
53. Кузьменко М.В. Господарсько-правова відповідальність за антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання : автореф. дис. канд. юрид. наук / Кузьменко М.В. // М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — Київ, 2015. — 16 с.
54. Кузьменко М.В. Місце господарсько-правової відповідальності у сфері захисту економічної конкуренції / М.В. Кузьменко // Юридична Україна. - 2012. - № 9. — С. 67-72
55. Кулішенко В.С. Недобросовісна конкуренція як зловживання правом на конкуренцію / В.С. Кулішенко // Актуальні проблеми держави і права. — 2004. — Вип. 22. — С. 650-655
56. Куриліна В. Економічна конкуренція в Україні: як її захищає закон? // В. Куриліна [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.pressreader.com/ukraine/yurydychna-gazeta/20180410/281891593852272>
57. Лайкова М.С. Повноваження Антимонопольного комітету України щодо захисту і підтримки добросовісної конкуренції (організаційно-правовий аспект)

/ М. С. Лайкова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2008. - Вип. 43. – С. 235-241

58. Латугін В.Д. Конкуренція і конкурентна політика: категорії та поняття / В.Д. Латугін // М-во освіти і науки України, Київ. нац. торг.-екон. ун-т. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. — 319 с.

59. Мачуський В.В. Господарське законодавство: навч. посіб. / В.В. Мачуський, В.Є. Постульга, навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2004. — 275 с.

60. Мельник, С.Б. Монопольне (домінуюче) становище суб'єкта господарювання на ринку : Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук. / С.Б. Мельник // НАН України. Ін-т економіко-правових дослідж. — Донецьк, 2001. — 20 с.

61. Мельник С.Б. Обмеження монополізму: порівняльно-правовий аналіз Господарського кодексу України і Закону України "Про захист економічної конкуренції" / С.Б. Мельник // Актуальні проблеми держави і права. - 2004. - Вип. 22. - 645-650 с.

62. Михальчишин Н.Л. Конкурентні відносини в умовах перехідної та ринкової економіки / Н.Л. Михальчишин // Менеджмент та підприємництво України: етапи становлення і проблеми розвитку. - Л. : Вид-во Нац. ун-т "Львів. політехніка", 2008. - С. 362-368

63. Мицик О.О. Розвиток конкурентних відносин в трансформаційній економіці України: автореф. дис... канд. екон. наук / О.О. Мицик; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана". — К., 2008. — 24 с.

64. Мілаш В.С. Господарське право: навч. посіб. для підготовки до іспитів / В.С. Мілаш. — Х.: Право, 2015. — 328 с.

65. Мовчан А.В. Захист комерційної таємниці суб'єктами господарювання в умовах економічної конкуренції / А.В. Мовчан // Європейські перспективи. - 2016. - Вип. 1. — С. 134-138

66. Мовчан А.В. Правове регулювання захисту економічної конкуренції в умовах Європейської інтеграції / А.В. Мовчан // Право.ua. - 2016. - № 1. - С. 127-131
67. Мочерний С.В. Основи економічної теорії / С.В. Мочерний, С.А. Єрохін, Л.О. Каніщенко та ін.; За ред. С.В. Мочерного. — К.: ВЦ «Академія», 1997. — 65 с.
68. Онищенко С.С. Контрольні правовідносини в сфері захисту економічної конкуренції при наданні та використанні державної допомоги суб'єктам господарювання / С.С. Онищенко // Правова держава. - 2009. - № 11. - С. 72-78
69. Остапенко А.В. Проблеми розвитку і теоретичної реконструкції конкурентних відносин в аналізі ринкової економіки / А.В. Остапенко // Наукові праці МАУП. - 2011. - вип.. 2 (29). - С. 117-121
70. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123
71. Пелипенко О. Примусовий поділ суб'єктів господарювання внаслідок порушення законодавства про захист економічної конкуренції / О. Пелипенко // Юрид. радник. - 2007. - № 6. - С. 74-77.
72. Петренко П.Д. Обмеження монополізму та захист економічної конкуренції за законодавством України // П.Д. Петренко [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/3815>
73. Поняття економічної конкуренції. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://studopedia.com.ua/1_233618_ponattya-ekonomichnoi-konkurentsii.html
74. Портер М. Міжнародна конкуренція: Пер. с англ. / Під. ред. та з передмовою В. Д. Щетинина / М. Портер //- М.: Міжнародні відносини, 1993. - 896 с.
75. Пуцентайло П.Р. Конкуренція як економічна категорія / П.Р. Пуцентайло // Економіка АПК. - 2007. - № 36. - С. 122-126

76. Ребриш Б.Ю. Застереження про публічний порядок та застосування іноземного законодавства у справах щодо захисту від недобросовісної конкуренції / Б.Ю. Ребриш // Право і суспільство. - 2017. - № 1. – С. 63-72
77. Реверчук С. Основи теорії економічної конкуренції: навч. посіб. / С. Реверчук, Т. Сива, Л. Реверчук. - К. : Знання, 2007. – 271 с.
78. Рибаківа О.В. Конкуренція і конкурентоспроможність: економічна суть та фактори підвищення / О.В. Рибаківа // Економіка АПК. – 2010 – № 8 – С. 24–26
79. Руденко Т.В. Захист інтересів споживачів від проявів недобросовісної конкуренції / Т.В. Руденко // Формування ринкових відносин в Україні. - 2011. - № 2. – С. 62-67
80. Савченко І.А. Сучасні підходи до економічної сутності конкурентних відносин / І.А. Савченко // Ефективна економіка. – 2013. - №2
81. Сірко А.В. Економічна теорія. Політекономія: навч.посіб. / А.В. Сірко – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 416 с.
82. Слободчикова Ю.В. Законодавча база України у сфері конкуренції: правові інструменти регулювання / Ю.В. Слободчикова // Економіка і держава. – 2010. - №1. – С. 69-71
83. Слободянюк М.В. Розгляд заяв щодо захисту економічної конкуренції / М.В. Слободянюк // Правничий часопис Донецького університету. - 2016. - № 1-2. – С. 65-72
84. Тараненко І.В. Формування інноваційної парадигми теорії конкуренції у сучасних глобалізаційних умовах / І.В. Тараненко // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2011. - № 1 (9). - С. 194-203
85. Тенденції та проблеми розвитку економічної конкуренції в Україні: висновки зарубіжних експертів // Прес-служба «Щотижневика Аптека» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.apteka.ua/article/403607>

86. Ткаченко А.М. Конкуренція та конкурентні відносини під впливом державного контролю / А.М. Ткаченко // Вісник економічної науки України. – 2009. - №1. – С. 157 – 165
87. Трегубенко Г.П. Право на підприємницьку діяльність: реалізація та державний захист економічної конкуренції / Г.П. Трегубенко, Т.В. Семено, А.С. Чайка // Молодий вчений. - 2017. - № 4 – С. 343-346
88. Удалов Т.Г. Конкурентне право: навчальний посібник. / Т.Г. Удалов – К.: Школа, 2004. – 496 с.
89. Устименко В.А. Конституційні засади економічної системи України : монографія / В.А. Устименко, Р.А. Джабраїлов, В.М. Кампо, Р.О. Коваленко, М.В. Савчин / НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток», 2011. – 258 с.
90. Филюк Г.М. Конкуренція і монополія в епоху глобалізації: монографія / Г. М. Филюк. - Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2009. - 404 с
91. Форманюк В.В. Роль Європейського Союзу в розвитку двостороннього та багатостороннього міждержавного співробітництва в галузі захисту конкуренції / В.В. Форманюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. - 2014. - Вип. 28(1). – С. 166-171
92. Чала Ю.В. Світовий досвід формування конкурентних відносин / Ю.В. Чала // Всеукр. наук.-виробн. журнал «Інноваційна економіка». – 2012. - №3 (29). – С. 108-111
93. Чернелевська О.Л. Роль держави як гаранта захисту добросовісної конкуренції / О.Л. Чернелевська // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. - 2013. - № 4 – С. 50-58
94. Шкляр С.В. Економічна конкуренція, як об'єкт державного контролю / С.В. Шкляр // Правовий часопис Донбасу. – 2018. – №1. – С. 53-57
95. Шуміло І.А. Відповідальність за порушення законодавства про захист конкуренції : дис. канд. юрид. наук / І.А. Шуміло ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Донецьк, 2001. – 207 с.

96. Щербина В.С. Господарське право : практикум / В.С. Щербина. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 416 с.
97. Юданов А.Ю. Конкуренція: теорія та практика. навч. посіб. / А.Ю.Юданов // Фінансова академія, 2001. - Вид. №3. - 304 с.
98. Юдіцький О.Л. Удосконалення організаційно-правових засад функціонування механізмів державного регулювання у сфері захисту економічної конкуренції в Україні / О.Л. Юдіцький // Інвестиції: практика та досвід. - 2012. - № 22. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2012_22_34
99. Янковий О.Г. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення / О.Г. Янковий // Монографія, Одеса - 2013
100. Яфонкін А.О. Окремі питання правового регулювання захисту економічної конкуренції / А.О. Яфонкін // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. - 2015. - Вип. 3(1). – С. 193-196